

Mare

'Met backpacken ga je jezelf echt niet vinden'

Pagina 11

Studeren in de jaren '50: 'Vrouwen moesten veel en mochten weinig'

Pagina 3

Afval scheiden voor gevorderden: in Japan doen vrouwen dat

Pagina 7

Waarom The Amazing Stroopwafels nooit doorbraken: 'Radiohoofden'

Pagina 9

Drones plegen geen misdaden

Maar wie is er dan verantwoordelijk?

Foto U.S. Air Force/Capt. Brian Wagner

Er moeten internationale afspraken komen over gewapende drones én een agentschap dat die verdragen ook kan handhaven, meent voormalig commando en promovendus James Welch.

DOOR BART BRAUN Eigenlijk dachten de Amerikanen en de Britten dat Moeammar al-Khaddafi het land al uit was, maar de Libische dictator verraadde zichzelf. Een telefoontje werd afgeluisterd: hij is nog in Sirte, en hij gaat vluchten. Dus toen er een kolonne van honderd auto's begon te rijden, wisten de Westerse legerleiders: daar zit 'ie in. Vanuit Sicilië vertrok een Amerikaanse Predator-drone, een vliegtuigje dat via een satellietverbinding werd bestuurd door een piloot die in Nevada zat. Die drone schoot een aantal Hellfire-antitankraketten op het konvooi af, en Khaddafi vluchtte

te uit zijn auto naar een vrijstaand gebouw dat bezet was door de Libische rebellen die hem martelden en doodschoten.

Khaddafi was tuig van het ergste soort. Verantwoordelijk voor martelingen en slachtpartijen, een verkrachter en een financier van internationaal terrorisme. Maar die drone-aanval was toch problematisch, vertelt drone-expert James Patrick Welch.

'Je kan zeggen dat hij ook het hoofd van het leger was, maar hij was op dat moment op de vlucht en vormde toen geen bedreiging. Vluchten is een vorm van overgave. Er zijn mensen beweren dat het geen moord ("assassination") was maar een doelgericht doden ("targeted killing"), maar die zijn de definities wel erg aan het oprekken.'

De Amerikaan Welch (1955) heeft, zoals hij het zelf zegt, 'een erg actief en avontuurlijk leven geleid'. Nu leidt hij politieagenten op in België

en Abu Dhabi, maar in de jaren zeventig werd hij onderdeel van het US Marine Corps. Als docent van de militaire politie diende hij in gevechtsgebieden in Irak en Afghanistan. 'De muur rond de basis waar ik daar diende werd opgeblazen doordat er twee auto's vol explosieven tegenaan werden geramd. Door het gat stroomden gewapende strijders naar binnen - Amerika heeft die basis op moeten geven.'

Deze donderdag wordt hij geconfronteerd met een andere, voor hem nieuwe soort tegenstanders: de oppositiecommissie bij zijn promotie. Zijn proefschrift, met de thriller-achtige titel *The Grotius Sanction: Deus ex Machina*, gaat over de juridische en ethische aspecten van het gebruik van drones in oorlog en in terrorismebestrijding. De belangrijkste aanbeveling: het gebruik van gewapende drones moet internationaal gereguleerd worden, en daarvoor is een internationaal insti-

tuit nodig dat ook echt de macht en bevoegdheden heeft om die regels te handhaven.

Welch: 'Die verdragen zouden in elk geval moeten erkennen dat oorlog in de eenentwintigste eeuw totaal anders is dan alles wat ervoor bestond. De tijd van massalegers die elkaar in duidelijk te onderscheiden uniformen opzoeken op het slagveld is voorbij. Er moet ook een duidelijk en gemeenschappelijk taalgebruik komen: de een zijn preventieve zelfverdediging is de ander z'n tomeloze agressie. Ten derde moeten staten zich kunnen verdedigen tegen de nieuwe bedreigingen, maar die respons moet wel proportioneel zijn, en gebonden aan het internationaal recht. Ook moeten ze verantwoordelijk gehouden kunnen worden voor overtredingen daarvan. De wet moet gelden voor iedereen, of het is voor niemand de wet.'

> Verder lezen op pagina 6

Zinloos geweld, vier tegen één: 60 uur taakstraf (voorwaardelijk)

Drie van de vier studenten die in de nacht van 27 juni 2017 een andere student in elkaar traptten op de Papengracht, zijn veroordeeld tot 60 uur voorwaardelijke taakstraf. De vierde is vrijgesproken.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK Met die uitspraak week de rechter stevig af van de eis van de officier van justitie, die op 28 februari een onvoorwaardelijke taakstraf eiste van 180 uur.

De uitspraak is zelfs nog milder dan het voorstel van de verdediging: de advocaat van de verdachten verzocht de rechter in een reactie op de eis om een deels voorwaardelijke taakstraf op te leggen.

In de vroege ochtend van 27 juni 2017 schopten Leidse studenten Floris van der B., Niyazi A. en Tim O. een slachtoffer in elkaar na een avond stappen. Dat gebeurde op de Papengracht ter hoogte van de Breesstraat. Van de vierde verdachte, Menno ten H., is niet bewezen dat hij bij het incident betrokken was. Terwijl het slachtoffer in foetushouding op de grond lag en met zijn handen zijn gezicht beschermde, traptten de drie hem meermaals met kracht tegen zijn lichaam. Hij had een dikke lip, een gebroken tand en een gebroken pink.

De rechter zei echter dat niet wetten en overtuigend kan worden bewezen dat het letsel door de daders is toegebracht, waardoor het niet als een 'strafverzwarende omstandigheid' kan gelden. Strafverzwaring geldt uitsluitend indien bewezen is welke specifieke personen de verwondingen hebben veroorzaakt.

De rechter noemt het voorval 'een kwestie van zinloos geweld na het uitgaan zonder duidelijke aanleiding', waarbij iemand in het openbaar tegen de grond is gewerkt.

'Het ging om vier personen tegen één persoon en dat heeft een enorme inbreuk op zijn lichamelijke integriteit opgeleverd. We zijn ons ervan bewust dat het qua letsel erger had kunnen aflopen.'

> Verder lezen op pagina 5

Doelengracht blijft strijden tegen sloop

De woningen moeten nog steeds wijken voor de nieuwe Humanities Campus. De bewoners stappen desnoods naar de rechter om die plannen tegen te houden.

Pagina 4

Vrouwen geven vaker onderwijs

Vrouwen aan universiteiten besteden minder tijd aan onderzoek dan hun mannelijke collega's. Ze geven wel meer onderwijs dan mannen.

Pagina 4

'Alleen in porno serieus genomen'

Vrijdag trokken 40.000 demonstranten naar een blubberig Malieveld in Den Haag om te protesteren tegen het uithollen van het onderwijs.

Pagina 5

Genderneutrale wc's voor 'veilige sfeer'

De faculteit Sociale Wetenschappen krijgt genderneutrale toiletten. 'Een nieuw bordje is zo geplaatst.' Studententij LVS had daarom gevraagd.

Pagina 5

Bandirah Pagina 12

Geen commentaar

Te gek

DOOR SUSAN WICHGERS Mijlpaal: de snelle leasejongens en -meisjes van Swapfiets hengelden vorige week hun 100.000ste klant binnen. Dat betekent dat er 100.000 mensen bestaan die er stellig van overtuigd zijn dat ze hiermee makkelijker en goedkoper af zijn dan fietsbezitters.

Ik hoor het jullie al denken van achter jullie bakkes in de UB: ja, is toch ook zo? 12 euro per maand, koopje. Vet handig ook: als je fiets kapot gaat, bel je gewoon de Swapfoon, dan komen ze binnen 24 uur een nieuwe fiets afleveren met de Swapauto. Dat is nog eens 'te gekke service', om met de woorden van Swapfiets zelf te spreken. Hoef je godzijdank nooit meer die honderd meter naar de Budget

Bike af te leggen.

Makkelijker? Oké dan, misschien wel. Maar als je blauwe band kapt op weg naar je tentamen of een ander cruciaal moment waarop je die fiets écht nodig hebt (zal je altijd zien), moet ook een Swapfiets'er zijn weg lopend vervolgen, net als al dat pebs op een doodnormale tweewieler zonder te gekke service.

Toen *Mare* een dagje bij Swapfiets ging kijken net na de opening in Leiden, bleek dat hun reddingsbrigade vooral moest uitrukken voor het vervangen van batterijen in fietslampjes en

af en toe een lekke band. Ik zal daarom een geheimpje verklappen: voor een paar euro heb je twee gloednieuwe fietslampjes. En misschien kan er dan zelfs nog een bandenplaksetje vanaf.

Voor als je niet weet wat je vervolgens met dat setje doen moet, is daar het wereldwijde web. Als je literatuur kan vinden in de onmogelijke catalogus van de universiteit, lukt het je vast ook een handleiding banden plakken te zoeken.

Wedden dat dat goedkoper is dan die 12 euro per maand? Snelle ondersteunende berekening: een Swapfiets kost 144 euro per jaar. Bij een ouderwetse fietswinkel kost een opgeknapte tweedehands 85 euro.

Echt waar, zoek maar op.

Stel nou dat je echt zo vaak fietspech hebt als iedereen schijnt te denken, en je moet binnen een jaar drie keer je band plakken (setje à 4 euro en een uur van je tijd), een binnenband laten vervangen (20 euro) en je ketting laten bijstellen en smeren (10 euro). Zelfs dan, in dat Onrealistische Doemscenario Des Doods, heb je 25 euro bespaard met je tweedehandsje.

Overigens, als het alternatief is dat je met je volle verstand een gestolen fiets koopt van die dubieuze figuur aan de deur van je studentenhuis (en daarmee eigenhandig de vicieuze cirkel van fietsendiefstallen in stand houdt), kies dan toch liever voor een Swapfiets. Maar onderhoud: een beetje zelfredzaamheid kan je tientallen euro's per jaar schelen. Te gek.

Colofon

Redactie-adres Reuvenplaats 3, 2311 BE Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
Website mareonline.nl
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 15.000
Hoofredactie
Frank Provoost frank.provoost@mare.leidenuniv.nl
Redactie
Vincent Bongers vbongers@mare.leidenuniv.nl
Bart Braun bbraun@mare.leidenuniv.nl
Anoushka Kloosterman a.s.kloosterman@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Susan Wichgers s.wichgers@mare.leidenuniv.nl
Medewerkers
Femke Blommaert · Holger Gzella · Tim Hoffman · Anne Kamsteeg · Marit de Roij · Benjamin Sprecher
Fotografie Taco van der Eb · Marc de Haan
Illustraties Bas van der Schot · Bandirah · Silas.nl
Basisonwerp Roeland Segaar, Dokwerk Communicatie
Art direction en vormgeving marcel van den berg joostmarcellis.nl
Drukwerk Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk
Advertenties Bureau van Vliet B.V.
Postbus 20 2040 AA Zandvoort
Telefoon 023 - 571 47 45
Redactieraad
Prof. dr. Rick Lawson (voorzitter) · Prof. dr. Frank Israel (vice-voorzitter) · Dagmar Brouwer · Prof. dr. Willem van der Does · drs. Malou van Hintum · Emilie van Kinschot · Thomas van Klaveren · Nathan Oosthoek · Frank Rensen · dr. Alexander Pleijter · Maarten Jesse Pot
Jaarabonnementen
Een jaarabonnement op *Mare* loopt van september t/m juni. Belangstellenden kunnen *Mare* thuisgestuurd krijgen door €35 over te maken op IBAN NL68RAB00103257950 ten name van Universiteit Leiden (o.v.v. *Mare* en SAP-nummer 6200092091) en vervolgens een bevestigingsmail met daarin hun adres te sturen naar redactie@mare.leidenuniv.nl. Studenten betalen €25.
Ter controle graag in de bevestigingsmail ook het studentnummer vermelden.
Adreswijzigingen, klachten en opmerkingen over de toezending redactie@mare.leidenuniv.nl 071-5277272
Ingezonden mededelingen
Mededelingen voor het op donderdag verschijnende nummer moeten uiterlijk de voorafgaande donderdag 16.00 uur in het bezit van de redactie zijn.
ISSN 0166-3690

Column

Verantwoordelijkheid

Beeldvorming in de academische wereld is ouder dan de commodificatie van onderwijs en onderzoek die vanuit de achttiende-eeuwse Pruisische kameralistiek de structuur van alle moderne universiteiten kwam te bepalen. Al in 1507 begon men in Duitsland op te scheppen door het eigen onderwijsaanbod publiekelijk te etaleren (inclusief colleges die blijkbaar nooit werden gegeven); sindsdien is er ook documentatie voor visitaties met enquêtes en rapporten door afgezanten van de landsvorst die men met schranspartijen vermaakte (ongetwijfeld niet beperkt tot karnemelk en krentenbollen).

Men nam de dingen echter zoals ze waren en liet ze gebeuren. Niemand zou op het idee zijn gekomen om het hele beleid erop af te stemmen om middelbare scholieren, externe evaluatiecommissies en schemerige rankingkwakzalvers te behagen. Zoets is net zo dwaas als een instituutgebouw veranderen in een kantoortuin met glazen wanden, puur omdat bezoekers zich dan in een gezellig dierenpark wanen, terwijl de overprikkeling voor de stafleden in hun kooien enig denkwerk onmogelijk maakt.

Dat de overstructurering door obsessie met betekenisloze façades een democratische weg naar het totalitarisme is, begreep ik toen ik jaren geleden als opleidingsvoorzitter van een onderzoeksmaster een visitatie begeleidde. Hoewel de commissie heel lovend was en verder geen kritiek uitte, stond de toenmalige vicedecaan op een uitgebreid 'plan van aanpak'. Hij liet zich niet overtuigen dat er niets aan te pakken viel en bleef fanatiek, maar tevergeefs, erover mailen.

Uiteindelijk schreef hij dat plan zelf, waarbij hij allerlei hypothetische bezwaren verzong, die de adviseurs misschien hadden kunnen aanvoeren, en – terecht – constateerde dat de opleidingsvoorzitter het niet nodig achtte om op 'de belangrijke opmerkingen van de vicedecaan' in te gaan. Een lijvig klachtendossier, dat hoofdzakelijk zijn eigen mails bevatte, met de conclusie dat ik 'weg moet', had niettemin geen effect meer: na een professionele en persoonlijke crisis is hij korte tijd later zowel van werkkring als van kapsel veranderd. (Het was in beide opzichten geen verbetering.) De 'topopleiding' in kwestie daarentegen gedijt nog steeds.

Pogingen om de werkelijkheid te overmeesteren leveren aantoonbaar niets op. Empirische studies bewijzen dat al het pampieren en coachen met *twenty-first century skills* op zijn best een minimale stijging van afstu-

deers tot gevolg heeft, die vermoedelijk door net iets meer wetenschappelijk personeel en tijd voor inhoudelijk commentaar op tentamens aanzienlijk hoger zou zijn. Het verschuiven van het hele onderzoeksbeleid naar NWO en ERC bevordert amper vernieuwing maar – mits zo'n project überhaupt afgerond wordt – de toetsing van wat er reeds bekend is op een grotere schaal. En het modieuze uitbesteden van de kandidatenselectie voor bestuursfuncties aan adviesbureaus leidt ertoe dat de invulling van sleutelposities afhangt van *executive search consultants* wier enige ondervinding met het academisch leven volgens de cv's op hun websites is dat ze ooit twaalf jaar zaten te zwoegen voor een doctoraal organisatiepsychologie.

Er bestaat simpelweg geen technologie voor succesvol onderzoek en onderwijs: het eerste gaat over het onbekende, het tweede betreft autonome individuen met ieder een eigen wil. Zich oefenen in ontvangen zou ook voor bobo's een gepaste vastenexercitie zijn.

Wat deze optimaliseringsdromen allemaal gezamenlijk hebben, is het laffe afzien van verantwoordelijkheid. Maar verantwoordelijkheid vormt de kern van het bestaan als een rationeel persoon: in het besef van absolute normen helder onderscheid kunnen maken tussen goed en fout en de als zinvol herkende positie consequent verdedigen – scherp definiëren, dapper handelen. De moed om risico's te nemen veronderstelt continue praktische ervaring en een positieve, op inzicht gestoelde gestemdheid jegens de wisselvalligheden des levens.

Universiteiten horen verantwoordelijkheid te kweken door de vervevenheid van verschillende lagen van kennis als een natuurlijk geheel te bewaken, want hier wordt de grondslag voor bepalende keuzes in de samenleving gelegd. Een academische beroepsopleiding krijgt alleen door contact met fundamentele wetenschap de nodige diepgang en onderzoekende houding; fundamentele wetenschap overstijgt enkel in verband met overkoepelende waarheid, betekenis en oriëntatie de feitelijke juistheid.

Er is geen vrijheid zonder het vermogen om onvoorwaardelijk 'ja' of 'nee' te kunnen zeggen. Dat vergt *Schwung*, ascese, soevereiniteit; het vervaagt als een onderwijsinstelling zich overal afhankelijk maakt van andermans mening.

HOLGER GZELLA is hoogleraar Hebreeuwse en Aramese taal- en letterkunde

Mensen

Eerstejaars van VVSL in 1955. Links tijdens de zogeheten 'novietenrevue' in de Leidse Schouwburg; rechts bij de verplichte optocht over het Rapenburg met geleende kinderwagens.

Niemand zei: zou je niet afstuderen?

Roman over 'mooie, maar beklemmende tijd' bij Vereniging voor Vrouwelijke Studenten te Leiden

Hoe was het voor vrouwen om in de jaren vijftig in Leiden te studeren? Neerlandica Marijke Harberts schreef er de autobiografische roman *Doezamand* over. 'Je mocht heel veel niet en moest heel veel wel.'

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK Haar ouders wilden liever dat ze een spoorstudent werd, maar daar zag Marijke Harberts (82) niets in. En dus verruilde ze op haar achttiende het ouderlijk huis in Den Haag voor een zolderkamer aan de Witte Singel. 'Ik woonde met vier dames bij een hospita. De huur betaalden we cash en na tien maanden mochten er geen heren op bezoek. We deelden een gasstel met een paar pitten, maar we aten ook vaak op de club, dat kostte bijna niks.'

De club, dat was de Vereniging voor Vrouwelijke Studenten te Leiden (VVSL) op Rapenburg 65, die in 1974 zou opgaan in Minerva. Vrijwel alle vrouwelijke studenten werden er lid, om snel een vriendenkring op te bouwen. Een mooie tijd, zegt

Harberts. 'Maar ook beklemmend. Er mocht heel veel niet en er moest heel veel wel. We mochten van de VVSL bijvoorbeeld nooit in een lange broek, behalve als het tien graden vroom.' Ook moest de kleding altijd netjes zitten, zeker als je over het Rapenburg liep. 'Een vriendin van me denkt nog steeds dat haar nylons scheef zitten als ze daar loopt.'

Haar ervaringen heeft ze opgetekend in de autobiografische roman *Doezamand*, die nu, 26 jaar na de eerste publicatie bij Uitgeverij Van Gennep, opnieuw is uitgegeven door Primavera Pers.

Voor haar boek putte Harberts uit eigen ervaringen, deed ze research en sprak ze oud-VVSL-leden. Maar ook verzon ze van alles, zoals hoofdpersoon Karin die verliefd wordt op haar vriendin Ineke. 'Voor homoseksualiteit was in de jaren vijftig niet eens een woord. En dus bestond het niet. Tijdens het novitiat (kennismakingstijd, red.) kregen we seksuele voorlichting van een arts, en dat ging alleen maar over de gemeenschap tussen man en vrouw.'

Haar roman schetst een wereld vol vrijheid enerzijds, maar verwach-

tingspatronen en mores anderzijds. 'Van vrouwen werd verwacht dat zij zich tegen het einde van hun studie gingen verlossen. Men ging ervan uit dat je later voor man en kinderen ging zorgen. Dat was heel ambivalent: aan de ene kant was je bezig met een studie, terwijl het doodgewoon was om daarmee te stoppen zodra je een jongen gevonden had. Niemand zei: zou je niet eerst je studie afmaken? Maar ja, je wilde ook geen oude vrijster worden. En dus werden er heel wat studies afgebroken.'

Omdat er nauwelijks voorbehoedsmiddelen waren, volgden vaak al snel kinderen. 'Als je condooms wilde, moest je lid worden van de Nederlandse Vereniging van Seksuele Hervorming. Dan kom je op één avond in de week tussen 19 en 20 uur condooms kopen, in een gebouwtje in een achterafstraatje van het Rapenburg.' Een zwangerschap betekende het einde van je studententijd. 'In mijn boek staat een verhaal van een jaargenoot die ongewenst zwanger raakte. Ze ging trouwen met die jongen, een "moetje", want ze kende hem nauwelijks. Ze ging bij haar schoonouders op zolder wonen en

stopte met haar studie terwijl hij doorstudeerde om later geld te kunnen verdienen.'

Abortus bestond in Leiden nog niet, maar er gonsden wel namen rond van twee artsen in Amsterdam. 'Daar kon je 's avonds heen, na het officiële spreekuur. Je moest cash betalen en de behandeling ging soms ook nog onverdoofd. Dat was gruwelijk. Als ik mijn kleindochter van 22 over die tijd vertel, noemt ze het middeleeuws. Het is betrekkelijk kort geleden en toch absurd anders dan nu. Maar we kwamen niet in opstand en stelden onszelf heel weinig vragen. We waren een gehoorzame generatie.'

Tijdens het drie weken durende novitiat leerden de aspirant-leden hoe zij zich hoorden te gedragen, vertelt Harberts. Dat was handig, want lang niet alle novieten waren van stand. 'Er werden ook meisjes lid van de boerderij, bijvoorbeeld uit Zeeland. Naar afkomst werd niet gekeken en we hielden ons niet bezig met wat je vader deed.'

Mores die ze bijgebracht kregen, waren bijvoorbeeld hoe je een tafel moest dekken en dat doperwten met de bolle kant van de vork dienden te worden gegeten. 'Dat was natuurlijk absurd, maar als je erbij wilde horen moest je de mores naleven', zegt Harberts. 'En een van de andere dwaze dingen die ze verboden, was dat we als eerstejaars niet naar het 3-oktoberfeest mochten. De mannen zouden zich daar als beesten gedragen, en dat mochten wij niet zien.'

De etiquetteleer werd afgewisseld met verbale uitbranders van ouderejaars. 'Als je het als een spel zag, kon je er wel om lachen. Maar je kon er ook onder gebukt gaan. Voorkennis was winst. Als je moeder in Leiden had gestudeerd, kon die je alles al vertellen.'

Gedronken werd er nauwelijks onder de vrouwen. 'Een glaasje sherry was al heel wat. We hadden ook nooit wijn in huis, we dronken vooral thee. Het woord ladderzat kenden we niet. Dat was bij het corps wel anders, denk ik.' Daarover gesproken, herinnert Harberts zich nog 'de absurde regel' dat VVSL-leden aan de overkant moesten lopen en de andere kant op moesten kijken zodra ze langs de sociëteit van het corps in de Breestraat liepen. 'Dat was ook wel humor, maar toch had je het gevoel dat je daar niet moest zijn. Het waren gescheiden werelden.'

Toch konden de eerstejaars elkaar makkelijk herkennen. De mannen van het corps door hun kaalgeschoren hoofden, de vrouwen van VVSL doordat zij een 'doezamand' met zich meedroegen naar college. 'Daar zaten onder meer de collegedictaten in. De doezamand was tekenend voor die tijd en een typisch Leids verschijnsel. Er waren een paar adresjes waar je zo'n mand kon kopen.'

En hoewel de mannen en vrouwen niet op elkaars sociëteit verschenen, konden zij wel via een andere weg contact leggen. Veel studenten waren ook nog lid van een christelijke vereniging, zoals de Nederlandse Christelijke Studenten Vereniging of de Vrijzinnige Christelijke Studentenbond. 'Die waren gemengd. Een van de jongens met wie een clubgenoot is getrouwd, was katholiek en had een lijstje gemaakt van alle eerstejaars meisjes die lid waren van de katholieke vereniging. Hij is ze toen stelselmatig allemaal afgestaan. Met de vijfde van zijn lijstje is hij getrouwd.'

Marijke Harberts, *Doezamand*. Primavera Pers, 2019. €17,50. Vanaf 28 maart verkrijgbaar

Aspirant VVSL-leden melden zich aan, augustus 1959. Foto's uit besproken boek

Juliaantje vs. Hare Koninklijke Hoogheid

In 1956, een jaar na de aankomst van Harberts, werd prinses Beatrix lid van VVSL. Zij moest zich net als de andere aspirant-leden aan de regels houden, weet Harberts nog. 'Tijdens het novitiat moest ze dispensatie vragen om bij Prinsjesdag te kunnen zijn.' Beatrix stelde zich binnen de vereniging afstandelijk op dan haar moeder. 'Juliana was heel populair en werd door iedereen Juliaantje genoemd. Beatrix wilde Hare Koninklijke Hoogheid worden genoemd. Ze had ook een deftige jaarclub wier leden allemaal waren gescreend. Vooral met hen trok ze op. Ik kende haar goed, ik zat samen met haar in de redactie van het verenigingskrantje Nitor. De redactie mocht haar wél Beatrix noemen. Ze was ook heel hartelijk en belangstellend, toen ik baby's kreeg is ze nog op bezoek geweest.'

Nieuws

Verdachte in vizier

De politie heeft een mogelijke verdachte op het oog in de zaak van de man die rond Minerva vrouwelijke studenten lastigviel. Maar, zegt wijkagent Dennis Perdok, 'juridisch gezien hebben er nog geen echte strafbare feiten plaatsgevonden.' De man heeft tegen meerdere studentes seksueel getinte opmerkingen gemaakt en hen 'oneerbare voorstellen' gedaan. 'Ook volgt hij ze soms tot hun huis', laat Perdok weten. 'Wij zitten er bovenop, met zowel opvallende als onopvallende surveillance. We zijn zoveel mogelijk informatie aan het stapelen, maar hiervoor zijn we ook afhankelijk van meldingen.' Perdok wijst erop dat altijd 112 gebeld mag worden zodra iemand wordt lastiggevalen, om zo de kans op een heterdaad te vergroten.

1100 nieuwe woningen

Maandag tekenden de gemeente Leiden, de universiteit en projectontwikkelaar Yisheng Development een contract voor de verdere ontwikkeling van het Leidse BioSciencePark. De daadwerkelijke bouw moet in 2021 gaan beginnen. Het academische industrieterrein achter het station gaat behoorlijk op de schop. De bètafaculteit krijgt een nieuw gebouw, het universitair sportcentrum wordt vervangen, er komt een campusplein met horeca en zo'n 1100 woningen voor studenten, starters en gastonderzoekers van de universiteit. Het achterliggende idee is dat het park meer een campus gaat worden waar na werktijd en in de weekenden ook nog mensen willen verblijven.

Quintusfeest mag

Het lustrumfeest van Quintus mag deze zomer waarschijnlijk zoals gepland plaatsvinden in de 3 Octoberhal en op sportterrein Docos. Vorige week leek het even alsof de bewoners van Bockhorst, de wijk waar het terrein naast ligt, een lustrumfeest in hun achtertuin niet zagen zitten. Twee wijkbewoners waren afgelopen week aanwezig bij de bespreking van de vergunning samen met de lustrumcommissie en de gemeente. Zij lieten na afloop weten dat ze geen probleem zien in het feest, zolang 'aan alle randvoorwaarden wordt voldaan'.

Ruzie over verkamering

Het Leidse college van B&W heeft een half jaar extra nodig om met nieuw beleid rond verkamering te komen. Vanwege de enorme vraag van studenten naar woonruimte worden door pandjesbazen op grote schaal huizen opgedeeld in kamers. Met als gevolg dat in wijken als Transvaal en het Haagkwartier bewoners klagen over overlast. Afgelopen zomer kwam er dan ook een noodverbod op verkamering, die regeling loopt op 1 juli af. Dat verbod geldt overigens niet voor het opdelen van bedrijfsruimte. Dit is ook zeer tegen de zin van een deel van de Leidenaren. Zo is er ruzie met de gemeente over 37 studentenkamers die komen in Haagweg 47, en gedoe over zeven nieuwe kamers in Haagweg 32a. Het college is al tijden bezig met het bedenken van een nieuwe gemeentelijke huisvestingsverordening. Dat is blijkbaar zo ingewikkeld dat daar zes maanden meer voor nodig is dan gepland. Het verkamerverbod blijft dan ook na 1 juli van kracht.

Leiden CS op de schop

Reis je tussen 25 maart en 14 april met de trein van of naar Leiden Centraal, dan is het slim om van tevoren de NS reisplanner te checken. Drie weken lang wordt er op en rond het station verbouwd. De werkzaamheden zijn onderdeel van een tweejarig project van ProRail, waarbij het hele spoornet rond Leiden wordt vernieuwd. Op de website van ProRail staat dat verschillende spoorlijnen afwisselend buiten dienst zijn – het is dus raadzaam om voor je reis op de reisplanner te kijken hoeveel extra tijd je kwijt bent.

‘Wij blijven tegen sloop strijden’

Bewoners van de Doelengracht stappen desnoods naar de rechter

De 58 huurwoningen tegenover het Lipsius moeten nog steeds wijken voor de nieuwe Humanities Campus die de universiteit wil bouwen. De bewoners stappen desnoods naar de rechter om de bouwplannen tegen te houden.

DOOR VINCENT BONGERS Dat bleek vorige week woensdag tijdens de presentatie van het definitieve plan voor de campus.

'We moeten nog altijd weg', zegt Theresa Steeman, secretaris van bewonerscommissie De Doelen. 'Het hele Doelencomplex wordt gesloopt om ruimte te maken voor de Humanities Campus. Dat had de gemeenteraad al eerder besloten.'

'De universiteit wilde van begin af aan het hele Doeleneiland', zegt Giny Schoemaker, voorzitter van de bewonerscommissie. 'Wij blijven daartegen strijden.'

Steeman: 'De gemeente en de universiteit zijn twee handen op een buik. We stappen als dat nodig is naar de rechter.'

De 58 appartementen en huizen tussen Doelengracht en Cleveringaplaats van woningcorporatie De

Sleutels zouden tegen de grond mogen, als 70 procent van de bewoners akkoord ging met de sloop. Volgens de bewonerscommissie wil ruim 70 procent juist *niet* verhuizen.

De corporatie stopte dan ook haar medewerking aan het project. De universiteit houdt echter vol dat het complex moet wijken voor de nieuwbouw.

Steeman en Schoemaker waren aanwezig bij de laatste vergadering van de klankbordgroep Humanities Campus. Ze bemoeiden zich daar niet met de discussie, maar lazen een verklaring voor. Ze namen niet deel omdat het ronduit deprimerend en zinloos is om mee te praten over een plan, waarbij de bewoners al van de kaart geveegd zijn, aldus de tekst. Hun aanwezigheid moest dan 'ook zeker niet gezien worden als participatie'.

Tijdens de bijeenkomst, waarbij media niet welkom waren, presenteerden de gemeente en de universiteit de definitieve plannen voor de campus aan belanghebbenden.

Nou ja, definitief. Het college van B&W neemt op 26 maart pas een voorlopig besluit over de bouw van de campus. Dan volgt een inspraakperiode van zes weken.

De universiteit laat desgevraagd weten voorlopig dan ook nog niet in de pers te willen reageren op de ontwikkelingen.

Het stedenbouwkundig plan en het beeldkwaliteitsplan liggen er dus officieel nog niet, maar het is duidelijk dat het Doelencomplex wordt gesloopt. Het Lipsius gaat tegen de grond en daar komt nieuwbouw van maximaal twintig meter hoog voor in de plaats.

Het casco van het Reuvensgebouw blijft staan, dat wel heel grondig wordt gerenoveerd. Het Huizinga krijgt slechts een kleine renovatie. 'Wij hebben al in 2016 aangedragen om het Huizinga op te hogen en te verlengen', zegt Steeman. 'Dan hoeven onze huizen niet weg.'

Schoemaker: 'Maar ze willen niet kijken naar andere mogelijkheden.'

Ook de faculteitsgebouwen Matthias de Vrieshof en Van Eyckhof, aan weerszijden van de UB, worden verbouwd. Het Arsenaal wordt op dit moment al onder handen genomen.

Op de plek waar nu nog de 58 huurwoningen staan, komt een gebouw van negen meter hoog aan de kant van de Doelengracht, dat trapsgewijs oploopt tot twintig meter hoog

aan de kant van de Cleveringaplaats.

Opvallend is dat er ook woningen komen in de campus. 'Er komen vijftig wooneenheden', aldus Schoemaker. 'Die zijn voor studenten en aan de universiteit gelieerd personeel. Niet voor ons dus.'

Steeman: 'De universiteit wilde eigenlijk helemaal geen woningen, die zijn er door de gemeente ingepropt.'

Dan speelt nog de kwestie rond de mogelijke herhuisvesting van de bewoners van het Doelencomplex. 'De mogelijkheden die zijn besproken zijn de Paviusstraat, Plexus en de Kaasmarkt, vertelt Steeman.'

'De meeste bewoners willen niet naar de Paviusstraat, achter het station, omdat ze het een zeer onaantrekkelijke plek vinden, waar bovendien kantoren en bedrijven gebouwd gaan worden. Het wordt daarmee eigenlijk een soort bedrijventerrein, waartussen de bewoners komen te wonen. De Sleutels wilde de Plexus en de Kaasmarkt niet ontwikkelen, waardoor dat geen reële optie voor de bewoners was.'

Maar, zegt Steeman: 'Als er een aanbod komt van de gemeente, dan leggen we dat voor aan de bewoners. Als vervolgens 70 procent voor is, dan is het gewoon klaar.'

Vrouwen doen minder onderzoek

Vrouwen aan universiteiten besteden minder tijd aan onderzoek dan hun mannelijke collega's. Ze geven wel meer onderwijs dan mannen.

Dat blijkt uit een rapport dat in opdracht van Het Landelijk Netwerk Vrouwelijke Hoogleraren (LNVH) is opgesteld.

Het LNVH wil het aandeel van vrouwen in de wetenschap vergroten. Het percentage vrouwen met een wetenschappelijke functie aan de universiteit neemt elk jaar mondjesmaat toe. De stichting heeft nu een onderzoek gepubliceerd over de verschillen tussen het werk dat mannen en vrouwen doen op de universiteit.

Er werd een survey gestuurd naar ruim 14.000 wetenschappers, verbonden aan de veertien universitei-

ten. Ongeveer een derde van deze benaderde medewerkers vulde de enquête in. Uit de binnengehaalde gegevens komt naar voren dat vrouwelijke wetenschappers minder vaak hoge posities bekleden dan mannen. Zo is 63 procent van de vrouwen universitair docent. Bij de mannen is dat 43 procent. Bij de hoogleraren is het verschil ook groot: 17 procent van de vrouwelijke wetenschappers tegenover 34 procent van de mannelijke.

Vrouwen in de wetenschap hebben verder vaker een tijdelijk contract in vergelijking met hun mannelijke collega's. Hoewel de meeste wetenschappers fulltime werken hebben vrouwen, specifiek als zij kinderen hebben, vaker een parttime baan dan mannen, aldus het rapport. 'Als mannen in de wetenschap parttime

werken, dan hebben zij vaker een betaalde baan naast het werk op de universiteit. Terwijl vrouwen die parttime werken vaker de tijd die ze minder werken, besteden aan onbetaalde zorg- en huishoudelijke taken en het afmaken van hun werk voor de universiteit.'

Uit het onderzoek blijkt verder dat vrouwen per jaar gemiddeld 70 uur minder van hun tijd spenderen aan onderzoek dan mannen. 'Het ouderschap lijkt sterke negatieve consequenties te hebben voor de afspraken over beschikbare onderzoekstijd voor vrouwen, maar niet voor mannen in de wetenschap,' aldus het onderzoek.

'Onder wetenschappers met kinderen bleken vrouwen, ongeacht of zij fulltime of parttime werken, 5

procent minder tijd voor onderzoek te krijgen dan mannen. Dit verschil komt op jaarbasis neer op 87 uur.'

Vrouwen staan wel vaker in de collegezaal dan mannen. Per jaar besteden zij 52 uur meer dan mannen aan onderwijs. Dat komt onder andere doordat veel van de vrouwen in het onderzoek universitair docent zijn, en die geven vaak meer onderwijs.

De Universiteit van Amsterdam wil het aantal vrouwelijke hoogleraren flink omhoog zien te krijgen, schrijft *Folia*, het online magazine van de universiteit. Het college van bestuur heeft het streven dat vanaf volgend jaar 50 procent van alle vacante hoogleraarposities moet worden ingevuld door een vrouw. Dat staat in de conceptnota diversiteit die het UvA-bestuur heeft opgesteld. **VB**

Ook genderneutrale wc's bij FSW

Faculteitsbestuur wil 'een veilige plek voor iedereen'

Sociale Wetenschappen krijgt genderneutrale toiletten. 'Een nieuw bordje is zo geplaatst.'

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN Het bestuur reageert daarmee op een verzoek van studentenpartij LVS, dat afgelopen week in de faculteitsraadvergadering werd besproken. Volgens LVS is daar behoefte aan in het gebouw.

'In Den Haag zijn er wel genderneutrale toiletten. De universiteit heeft hier geen rechte lijn,' zegt par-

tijlid Daniëlle Bos. 'Waarom is dat? Er is namelijk wel behoefte aan.'

Een behoefte waar het bestuur snel aan tegemoet kan komen, schrijft de partij in een brief aan het bestuur: 'Wij vragen de faculteit om te werken met wat zij heeft. Zo zouden op de tweede verdieping de toiletten in alle trappenhuizen kunnen worden omgetoverd naar genderneutrale toiletten, simpelweg door de bordjes te wijzigen naar een genderneutraal bord.'

Een sympathiek voorstel, zegt het bestuur. 'Een nieuw bordje is zo ge-

plaatst', zegt bestuurslid Rolf Oosterloo. 'Daar waar we snel kunnen handelen, zullen we dat doen.' Als eerste wordt er gekeken naar de wc's op de tweede verdieping, daarna in de rest van het gebouw.'

Het betreffende gebouw, Pieter de la Court, is zo ingedeeld dat in de vier hoeken van elke verdieping toiletten zijn. Er is dus ruimte voor zowel mannen- als vrouwentoiletten, genderneutrale toiletten en een handicapentoilet, aldus Oosterloo.

Hij wil dat de toiletten worden 'afgestemd op de gebruikers op dat

niveau van het gebouw.'

Er blijven ook gescheiden mannen- en vrouwentoiletten, zegt Oosterloo: 'Die scheiding heeft ook betekenis. We willen dat iedereen een plek vindt met rust en comfort, en zich veilig voelt.'

LVS schrijft dat een op de twintig mensen zich 'niet eenduidig man of vrouw' voelt: 3,2 procent van de mannen en 4,6 van de vrouwen. Daarvan voelt een op de vijf zich niet fijn op openbare toiletten, en maakt 5 procent van de transgenders daar weleens een gewelddadig incident

mee. De partij schrijft verder dat het hen tijdens eigen inventarisatie opviel hoe groot de behoefte is aan genderneutrale toiletten.

Personeelslid (en statistiekdocent) Kees Verduin heeft nog wel wat op te merken over die cijfers: de partij houdt geen rekening met het feit dat er veel meer vrouwen op de faculteit zijn.'

Ook vertelt de brief van LVS bijvoorbeeld niet hoeveel mensen ze hebben gesproken. 'Het doel is prima, ga vooral zo door. Maar onderbouw het wel goed.'

'Het is fijn dat het vandaag zo vol is, maar het is erg dat het moet.'

Foto Hollandse Hoogte

Blubberig Malieveld 'past voor ploflokalen'

Vrijdag trokken 40.000 demonstranten naar Den Haag om te protesteren tegen het uithollen van het onderwijs. 'In porno's worden leraren wel serieus genomen.'

DOOR ANNE KAMSTEEG 'Het is een soort festival voor nerds,' zegt promovendus geschiedenis Larissa Schulte Nordholt. Het slechte weer mag de pret van de landelijke onderwijsstaking van afgelopen vrijdag niet drukken. De intercity van 11:31 vanuit Leiden richting Den Haag zit stampvol en nog geen uur later staan er zo'n 40.000 demonstranten op een blubberig Malieveld. De mensenmassa lijkt voornamelijk te bestaan uit docenten met hier en daar een groepje basisschoolleerlingen. Ondanks de frustraties rondom het onderwijs wordt er tussen de serieuze zaken door veel gegapt, gedanst en gelachen.

Dat blijkt ook uit de teksten op de protestborden: 'In porno's worden leraren wel serieus genomen.' 'Wij passen voor ploflokalen.' 'Ik heb geen tijd voor een goede leus.' 'Ik werk hard aan mijn burn-out #juf.' Ook duidelijke kritiek op politieke

partijen wordt niet geschuwd: 'Dom volk houdt zich koest', staat er op een nagemaakte VVD-poster die in de lucht wordt gehouden.

'De hele maatschappij heeft in de gaten dat het onderwijs een gigantisch probleem heeft,' zegt voorzitter van de Algemene Onderwijsbond Liesbeth Verheggen. 'Het is fijn, zo vol, maar het is erg dat het moet. Op de universiteit hoorde ik van een docent van 25 jaar met acht tijdelijke contracten. Dat kan niet in Nederland.'

Karianne Ooijevaar, bachelorstudent geschiedenis, vertelt dat ze normaal college heeft op vrijdagmiddag. 'Van een tot vijf gewoonlijk, maar het is allemaal een week doorgeschoven. Onze docent, Remco Breuker, heeft ons nadrukkelijk gevraagd hier ook te zijn. Ik geloof dat ik een van de weinigen ben die daadwerkelijk is gekomen.'

Zowel op het podium als onder de stakers zelf wordt veel gesproken over collega's die niet kunnen komen, omdat ze te druk zijn met werk. 'Maar juist als je voelt dat het te druk is en dat je hier eigenlijk geen tijd voor hebt, moet je het

doen,' reageert een van de docenten.

Ook studenten maken zich zorgen. 'Soms zie ik mijn docenten in de stress achter de computer, heel bleek en triest, met een liter koffie naast zich,' zegt Marijke van Kempen, masterstudent archeologie en geschiedenis in Leiden. 'Dat vind ik niet eerlijk, dat docenten zoveel moeten doen en er zo weinig voor terug krijgen.'

Ze heeft zelf ook academische ambities. 'Het is dus ook mijn toekomst waar ik hier voor sta.'

Na drie kwartier is het tijd voor het schreeuwkoor van de Fontys-pabo uit Tilburg. Daar waar eerst voornamelijk door het publiek werd geschreeuwd, bijvoorbeeld na de uitspraak 'Het onderwijs verzuipt' van docent John Brewster van het Nova College in Haarlem, wordt er nu vanaf het podium bemoeidigend 'kom op' in de microfoon geschreeuwd.

De dag wordt afgesloten met een groepsfoto vanaf het podium. 'Het was wel kort, ik hoop dat er iets gebeurt,' mompelt een vertrekkende demonstrant. Wat overblijft is een platgewalst, bruin Malieveld.

Mannendagen werken niet

Vrouwendagen bij de bèta's werken wel, maar het lukt pedagogiek niet om op dezelfde manier meer mannen te lokken, zegt het bestuur van Sociale Wetenschappen.

Het aantal studenten bij Pedagogische Wetenschappen loopt terug. Een kwetsbaar punt, noemt het bestuur het. 'Minder studenten betekent ook minder inkomen,' zegt bestuurslid Rolf Oosterloo tijdens de bespreking van de 'bestuurlijk financiële rapportage' van Sociale Wetenschappen - een soort tussenrapport over de financiële gang van zaken van de faculteit.

'We zijn al jaren bezig met pedagogiek aantrekkelijker maken,' zegt bestuurslid Kristiaan van der Heijden, maar de opleiding moet opboksen tegen een landelijke trend van teruglopende studentaantallen. Andere universiteiten met een studie pedagogiek lopen er ook tegenaan.

Een mogelijke oplossing is om een studentgroep aan te spreken die nu bijna niet bij pedagogiek te vinden is: mannen. De universiteit organiseert al langer speciale voorlichtingsdagen voor mannen, maar dat levert niet veel op, zegt Van der Heijden: 'Die specifieke campagnes werken niet. Bij de bèta-opleidingen zijn er zulke dagen voor vrouwen, en dat heeft wel effect.'

Internationale studenten aantrekken blijkt ook lastig: in veel landen bestaat pedagogiek namelijk niet als aparte studie, maar is het eerder een onderdeel van psychologie. 'Dus het is moeilijk te vinden voor internationale studenten, ze zullen er niet op zoeken.'

De opleiding verkent nu ook mogelijkheden om de financiële situatie op andere manieren te verbeteren, bijvoorbeeld door scholingstrajecten voor volwassenen, of losse modules aan te bieden, aldus Van der Heijden. **AK**

Slachtoffer kreeg ook geestelijk pak slaag

> Vervolg van de voorpagina

Ook wees de rechter erop dat de gebeurtenis gevoelens van onveiligheid heeft teweeggebracht bij de mensen die het hebben gezien. 'Dat rekenen wij de verdachten aan.'

Ondanks dat, kwam de rechtbank slechts tot een voorwaardelijke taakstraf van 60 uur met een proeftijd van twee jaar, terwijl de rechter opmerkte dat de eis van justitie nota bene in lijn is met de straffen die in vergelijkbare gevallen worden opgelegd. 'Dat wij toch op een lagere straf uitkomen, heeft een aantal redenen.'

Ten eerste noemde ze het tijdsverloop: de zaak ligt inmiddels anderhalf jaar. Daarnaast gaf ze aan dat de jongens vóór de geweldpleging nog een blanco strafblad hadden. Ook waren de verdachten ten tijde van de gebeurtenis onder de twintig jaar en dus nog relatief jong. 'Verder hebben ze hun leven op orde. Een onvoorwaardelijke straf zou hun leven op dit moment te veel door-kruisen, oordeelde de rechter.

Als de daders de komende twee jaar dus niet nog eens in de fout gaan, houden zij er enkel een strafblad aan over en een kleine financiële schadepost. Het slachtoffer eiste namelijk een materiële en immateriële schadevergoeding van 1493,24 euro. De rechter oordeelde dat de daders gezamenlijk 411,87 aan het slachtoffer moeten betalen.

De vierde verdachte, Menno ten H., werd vrijgesproken. 'Er zijn weliswaar aanwijzingen dat hij de vierde persoon was die hierbij betrokken is geweest, maar daar hebben wij onvoldoende bewijs voor,' aldus de rechter.

Met het slachtoffer gaat het 'redelijk,' zei de tante van de jongen na de uitspraak. 'Lichamelijk gaat het goed, maar geestelijk heeft het wel behoorlijke klappen gegeven. Het had denk ik veel erger kunnen aflopen, hij is door het oog van de naald gekropen.' Op de vraag, buiten de rechtszaal, of ze de uitspraak opvallend vond, reageerde ze bevestigend, maar meer wilde ze er niet over kwijt. **SVL**

Achtergrond

Nog even, dan zijn ze autonoom

‘Obama was een dronekoning, met zijn Nobelprijs voor de Vrede’

> Vervolg van de voorpagina

Als de rest van de wereld dat soort regels en handhaving ook wil, dan wordt het tijd om daar eens mee te beginnen. De Verenigde Staten hebben inmiddels een vloot van tienduizend *Unmanned Combat Aerial Vehicles* (legermensen kijken eigenlijk neer op de term ‘drone’). Zo'n vijftig andere landen hebben ze ook of timmeren hard aan de weg. Ook het Nederlandse leger bestelde verschillende soorten drones. Die zijn vooralsnog bedoeld als verkenners, maar de vier grootste exemplaren van de luchtmacht zouden met wapens kunnen worden uitgerust.

Nog een reden om haast te maken: het is volgens Welch slechts een kwestie van tijd voordat drones en andere bewapende robots volledig autonoom worden. ‘Dat roept geheel nieuwe vragen over verantwoordelijkheid op. Iets kan slechts een misdaad zijn als er ook een *mens rea* is: de intentie om de daad te plegen. Een machine heeft geen intenties en kan dus geen misdaden plegen. Wie is er dan wel schuldig? De programmeur? De commandant die de robot eropuit stuurde? De politicus die hem weer aanstuurt? Of allemaal een beetje?’

In de bouw van drones, en vooral de volledig autonome exemplaren, zou ethiek het uitgangspunt moeten zijn, betoogt Welch, in plaats van wat gedachten achteraf als de hangardeur al open staat. ‘Dat was tot nu toe niet het geval: de makers wilden gewoon snel aan een tactische behoefte voldoen. De eerste consequenties daarvan zien we nu al: de Iraniërs wisten een Amerikaanse verkenningsdrone te vangen, en beweren nu dat ze hem kunnen namaken.’

Wat hem betreft, zou er zeker bij dodelijke operaties altijd ergens in de

In Afghanistan wordt een Amerikaanse drone bewapend met Hellfire-raketten.

keten een mens moeten blijven zitten. ‘We geven de robots een *license to kill*, gebaseerd op hun analyse. Machines hebben echter niet onze emotionele intelligentie, en kunnen dus de vraag of iets een legitiem doelwit is niet interpreteren. Hoe zou je je moeten overgeven aan een autonome drone, bijvoorbeeld? Kan hij begrijpen wat een overgave is?’

Het grootste ethische probleem dat nu al speelt met gewapende drones is dat ze politiek zo goedkoop zijn.

Ja, er vallen onschuldige doden, maar drones doen het nog altijd beter dan bommen of raketten. ‘Hoe groot het aantal onschuldige slachtoffers is, weten we eigenlijk niet. De media kunnen niet komen op de plekken waar ze toeslaan, dus die moeten het nieuws overnemen van plaatselijke, vaak aan de stammen verbonden, bronnen. Die halen dan snel de wapens weg voor ze de foto nemen, zodat iedereen er onschuldig uitziet.’

Een nog groter politiek voordeel is

dat de piloot er niet in zit, en je dus ook geen dode piloten op je bord krijgt. Dat maakt het natuurlijk verleidelijk om ze lekker vaak te gaan gebruiken. ‘Oud-president Obama was echt de dronekoning, met zijn Nobelprijs voor de Vrede. Hij gaf opdracht tot grote hoeveelheden drone-aanvallen. Terwijl je, als je ze zo zonder onderscheid gebruikt, alleen maar meer vijanden en terroristen kweekt. Zulke aanvallen hebben hooguit een rol in een onthoofdings-strategie,

‘Ik kan me het psychische trauma wel voorstellen’

‘Ik herinner mij nog de eerste keer dat ik een gewapende drone zag’, schrijft James Patrick Welch in zijn proefschrift *The Grotius Sanction: Deus ex Machina*. Welch diende destijds als militair in Irak. ‘Hij was zwaarbeladen met Hellfire-raketten en hij zoemde vlak over mij heen. Ik reed langs de landingsbaan, en hoewel ik wist dat dit apparaat aan “mijn kant” stond, was er iets opmerkelijk spookachtigs aan de ervaring, iets wat me angst aanjaagde en me rillingen bezorgde. Deze en soortgelijke ervaringen zorgden ervoor dat ik tenminste een klein beetje het soort psychisch trauma kan bevatten dat dagelijks ervaren wordt door heel veel mensen, schuldig en onschuldig.’

waarbij je een enkele grote speler uitschakelt. Hellfire-raketten zijn geen Snickers-repen om vrijelijk mee te strooien.’

DOOR BART BRAUN

James Patrick Welch, *The Grotius Sanction: Deus ex Machina. The legal, ethical and strategic use of drones in transnational armed conflict and counterterrorism*
Promotie is 21 maart

Opinie

Meer bouwen? Heel graag!

Maar dan moet de gemeente zich wel aan haar eigen regels houden

Iedereen is het er over eens dat er meer betaalbare woningen bij moeten komen. Maar als de gemeente participatie blokkeert, is het geen wonder dat bewoners op het achterste van hun benen gaan staan, vindt **Minou Schraven**.

In het opiniestuk ‘Voor wie bouwen we’ (*Mare* 21, 14 maart) doen drie jonge gemeenteraadsleden een oproep aan studenten om zich uit te spreken voor de nieuwbouwplannen van het Leidse college B&W. Dat er grote behoefte is aan betaalbare woningen, daar is jong en oud in Leiden het over eens. Maar het gaat hier om de manier waarop er gebouwd wordt. En daar is iets meer aan de hand.

Bij het uitvoeren van de woonopdracht (8.500 nieuwe woningen binnen de stadsgrenzen erbij), kiest het college B&W er bewust voor de participatie van wijkbewoners en buurtcomités tot een minimum

Schetsen van het plan LEAD aan de Willem de Zwijgerlaan.

te beperken. Erger nog, het plan LEAD, drie mega-woontorens (tot 115 meter) langs de Willem de Zwijgerlaan, is in strijd met zowel de gemeentelijke hoogbouwvisie als

het wijkontwikkelingsplan voor Leiden-Noord.

Objectieve informatie over het project is nog altijd niet voorhanden. Terwijl de coalitie al fantaseert

over een *skybar* en een ‘bestel-hotel’, is er geen duidelijkheid over de afwikkeling van de verkeersdrukte. Dat is nog best ingewikkeld, omdat de drie woontorens gepland zijn langs de toekomstige ringweg Leiden-Noord. 1300 nieuwe wijkbewoners op dat smalle stukje grond brengen bovendien veel extra auto's en fietsen met zich mee.

Steeds als we als wijkbewoners daarover zorgen uiten, krijgen we nul op het rekest. Geen wonder dat men inmiddels op het achterste van de benen staat en er een duur referendum op komt is.

Intussen wil de wijk dat er gebouwd wordt. Maak de geplande wijk Groenord II af! Bouw nieuwe appartementen langs de Willem de Zwijgerlaan, zoals Skyline I, II en de Prinsenhoek (40-50 meter hoog). Deze week is een open brief verzonden naar LEAD's architect Nanne de Ru, waarin de wijk hem vraagt om een alternatief en beter passend plan.

Voor mij is dit geen kwestie van

Not In My Back Yard (NIMBY), niet in mijn achtertuin. Ik ben voorstander van het bouwen van meer woningen, maar dan wel binnen beleidskaders en met een deugdelijke vorm van burgerparticipatie. Dat is uiteindelijk in ons aller belang: als nieuwbouwplannen breed gedragen worden, kunnen ze immers sneller doorgang vinden. En dan maken we samen een stad, waar iedereen (ja, jullie ook!!) met plezier kan wonen en werken.

Dus laat je informeren, denk mee, en kom naar de serie bijeenkomsten ‘Stad zoekt ruimte’ die het RAP (Rijnlands Architectuur Platform) dit voorjaar in Scheltema organiseert. De eerste is op woensdag 27 maart, 19.30, met als thema “Verdichten of verlichten?” Tot dan!

Minou Schraven is oud-student aan de Universiteit Leiden en lecturer Cities and Cultures, Amsterdam University College

Zie ook: www.rapleiden.nl/stadscafe-10-verdichten-of-verlichten

Werknemers van de grootste vismarkt ter wereld, in Tsukiji, sorteren de piepschuimen bakken voor recycling. Foto Hollandse Hoogte

Eén fout en je zak blijft liggen

Afval scheiden voor gevorderden: in Japan is het vrouwenwerk

Japanners zijn grondige recyclers. En het is vanzelfsprekend dat vrouwen daar verantwoordelijk voor zijn, ontdekte promovendus Rebecca Tompkins.

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN 'In mijn eerste appartement in Japan kwam de huisbaas langs om mijn douche te repareren', zegt Rebecca Tompkins. 'Toen zag hij dat ik mijn vuilnis niet goed had gescheiden. Het ging om een verpakking, met plastic aan de buitenkant en karton aan de binnenkant. "Dat is verkeerd!" riep hij. Hij maakte de verpakking open, en haalde het karton eruit. Ik schaamde me echt.'

Tompkins verdedigt deze week haar proefschrift over afvalverwerking in Japan en de maatschappelijke status van Japanse vrouwen. Japanners zijn grondige recyclers. Gemiddeld zijn er twaalf verschillende afvalcategorieën. Elke soort moet in een aparte doorzichtige vuilniszak, elk met een andere kleur, op het afhaalpunt worden gelegd. Als de vuilnismen ziet dat het niet goed is gescheiden, neemt hij het afval niet mee, en laat een briefje achter met het verzoek alles opnieuw te sorteren.

De intimiderende recyclingregels worden vastgelegd in documenten van soms tientallen pagina's, vol gedetailleerde beschrijvingen van verschillende soorten afval en in welke bak die moeten. 'Als je naar een nieuwe stad gaat, gelden daar weer andere richtlijnen', zegt Tompkins. 'Als je ergens gaat wonen, kan je het beste meteen de recycle-regels opzoeken.'

Japan is niet voor niets een dankbaar onderwerp voor *discard studies*, waarbij afval onder de loep wordt genomen, niet alleen vanwege milieuproblemen, maar ook om culturele, maatschappelijke en politieke onderwerpen te onderzoeken. Tompkins richtte zich op de status van Japanse vrouwen. Want in Japan is afval scheiden echt vrouwenwerk, zegt ze. 'Als het stadsbestuur nieuwe regels maakt, is de informatie gericht op vrouwen, omdat het vanzelfsprekend is dat zij er verantwoordelijk voor zijn. Zelfs nu nog.'

Japan doet het meestal niet zo goed op gendergelijkheidslstjes: in 2018 stonden ze op plek 110 (van 149), berekende het World Economic Forum. Ver onder de meeste Europese landen. In de eigen regio, Oost-Azië, doet Japan het alleen beter dan Noord-Korea en Oost-Timor.

'Uit verschillende onderzoeken

is gebleken dat de huisvrouw nog steeds gezien wordt als ideaal, en veel vrouwen omarmen dit idee. Dat beeld heerst nog heel sterk. Degene die zich hiertegen verzetten zijn ook nu nog in de minderheid', zegt Tompkins. 'Veel mensen zeggen: het is alsof Japan vijftig jaar achterloopt. Daar ben ik het niet mee eens. Ik zou zeggen: iedereen die nu leeft, is modern, want we leven in dezelfde tijd. Het verschilt alleen erg met hoe het hier is.'

Afval, vuilnis en recycling heeft in het verleden en nu een rol gespeeld in de zichtbaarheid van vrouwen in de maatschappij, zegt Tompkins. 'Toen Japan moderniseerde, zo'n honderd jaar geleden, waren er veel vrouwenbewegingen die zich inzetten voor stemrecht en meer maatschappelijke status.'

Zoals in 1933, toen Fukagawa, in Tokio, gehuld werd in een dikke, vieze rook uit de nieuwe vuilverbrandingsoven, tot grote onvrede van de bewoners. Een paar leden van een vrouwenbeweging voor stemrecht zagen hun kans schoon: ze werkten samen met de lokale overheid om het afvalprobleem op te lossen, en tegelijkertijd hun zichtbaarheid te vergroten.

'Vuilnis was onmiskenbaar verbonden aan de huiselijke, en dus

wrouwelijke sfeer. Dus de vrouwen zeiden: "Wij hebben speciale vaardigheden om dingen schoon te houden, dus waarom laten jullie het ons niet doen?"'

Tijdens de Tweede Wereldoorlog, een paar jaar later, werd vuilnis een nationaal probleem: alles wat werd verspild, kon namelijk niet ingezet worden in de oorlog. 'Het werd gezien als niet-vaderlandslievend om iets te verspillen', zegt Tompkins. 'Verschillende vrouwengroepen organiseerden acties om te kunnen bijdragen, zoals de campagne waarbij ze rondliepen, en elke verspilling noteerden en doorgaven. Niet alleen verspilling van spullen, maar ook verspilling van ruimte.'

Tegenwoordig is het omgaan met afval nog steeds het meest zichtbare van het werk van een huisvrouw, waarvan een groot gedeelte zich natuurlijk afspeelt binnen vier muren. Daarnaast doen vrouwen veel van het onbetaalde werk dat nodig is om afval te verminderen. Japan kent veel vrijwilligersorganisaties die zich inzetten voor het milieu. 'Degene die ik onderzocht verzamelden tweedehands spullen om heel goedkoop door te verkopen. Beide organisaties hadden het doel afval te verminderen. Beide werden gerund door vrouwelijke vrijwilligers.'

Brugada

Specialist-in-opleiding Ype de Jong van het Leids Universitair Medisch Centrum beschrijft in het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* een opmerkelijke casus. Er kwam een patiënt binnen op de eerste hulp die op het eerste gezicht helemaal niet zo ziek leek: beetje koorts, maar de bloeddruk en zuurstof waren gewoon goed. Maar wel pijn op de borst, moeite met ademen en een neef die op jonge leeftijd in de slaap was overleden. Met het elektrocardiogram was echter wel wat mis: dat vertoonde een patroon dat typisch is voor het zogeheten Brugada-syndroom.

Dat is een relatief zeldzame erfelijke afwijking waarbij het hart er normaal uitziet, maar veel gevoeliger is voor hartritme stoornissen. Die kunnen bijvoorbeeld al ineens ontstaan door het slikken van bepaalde medicijnen, of door een beetje koorts, zoals hier. Als je weet dat je het hebt, kun je die medicijnen vermijden en koorts zo snel mogelijk behandelen met koortsverlagende middelen, maar normaal gesproken weet je dat niet. De meest voorkomende symptomen van Brugada is dan ook een plotselinge hartstilstand of overlijden in de slaap. Deze patiënt had geluk: na het behandelen van de infectie die de koorts veroorzaakte, gingen de hartklachten ook over.

Onderwaterherrie

Leidse gedragsbiologen zijn geïnteresseerd in de gevolgen van menselijke herrie onder water: hebben dieren daar last van, en zo ja, hoeveel? Tot nu toe richtten ze zich vooral op soorten die we lief of lekker vinden, zoals bruinvissen en zeebaarzen, maar in het vakblad *Environmental Pollution* beschrijven promovendus Jeroen Hubert en co een experiment met schaaldieren.

In een voormalige haven in de Oosterschelde lieten ze kratjes afzinken met een camera, een speakertje en een gekookte mossel aan een ijzerdraadje.

Als je iets dat ook maar in de verste verte eetbaar is in het Zeeuwse water gooit, komen daar al snel krabbetjes op af, en soms ook garnalen. Zo ook hier.

Dat verandert als er herrie uit de speaker komt, ontdekten de biologen. Dan verschijnen er minder krabben op het toneel.

Uit experimenten met aquaria blijkt dat garnalen ook niet van geluid houden, maar dat leek in deze veldproef niet zo te zijn. De hoeveelheden garnalen worden niet beïnvloed door het aanstaan van het boxje. De onderzoekers vermoeden dat het feit dat er dan minder krabben zijn compenseert voor de herrie.

Dus: onderwatergeluid kan in principe de relaties tussen ongewervelde soorten beïnvloeden. Omdat die laag in de voedselpiramide staan, zou dat ook weer gevolgen kunnen hebben voor andere soorten die we lief of lekker vinden.

Zorgstress

Bij de ziekte multiple sclerose (MS) takelen zenuwcellen af, bij de ene patiënt sneller dan bij de andere. Dat zorgt voor lichamelijke beperkingen, want je gebruikt zenuwcellen om je spieren mee te besturen. Het kan ook gevolgen hebben voor je geestelijke vermogens en je psychiatrische toestand, want je hersenen zijn gemaakt van zenuwcellen.

Het is dan ook niet heel verrassend dat de ziekte niet alleen belastend is voor de patiënt zelf, maar ook voor de mantelzorgers. Dat blijkt uit een onderzoek van psycholoog Karin van der Hiele onder milde MS-patiënten. Haar grotere onderzoekslijn richt zich op de combinatie MS en werk, en echt zware patiënten kunnen niet meer werken. Toch ervaart ook bij deze groep 24 procent van de verzorgende levenspartners een hoge zorglast. De geestelijke problemen leveren meer belasting op bij de partner dan de lichamelijke, beschrijven Van der Hiele en haar collega's in *Multiple Sclerosis and Related Disorders*.

Mensen

Na 55 jaar alsnog geslaagd

Wie maakt er nu mee dat je ruim 55 jaar na dato alsnog een diploma krijgt? Het overkwam vorige week Hans Mol (81) uit Amsterdam.

Mol legde in 1963 een meesterexamen af aan de Leidse instrumentmakers School (LiS), die is gelieerd aan de Universiteit Leiden. Hij zakte.

Maar nu, ruim 55 jaar later, heeft Mol toch nog zijn diploma gekregen, mét handtekening van burgemeester Lenferink. 'Het was augustus 1963 toen ik mijn meesterexamen deed, maar mijn werkstuk werd afgewezen', vertelt Mol. 'Ik heb toen bezwaar aangetekend, maar dat bood geen soelaas.'

Mol had een staande golfdetector gebouwd. 'Daar wordt een radiogolf ingeleid die wordt gevangen in een klein antennetje ten behoeve van geluidsonderzoek. Je kon er dus mee

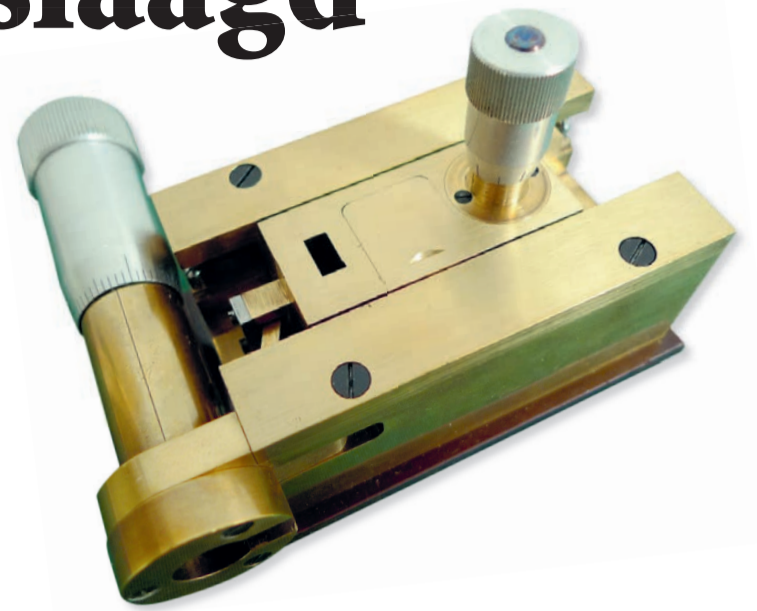
onderzoeken wat de golflengte van geluid is', licht hij toe. 'Ik heb er 63 uur over gedaan om het te maken en hij werkte gewoon. Zeven meesters hebben het apparaat beoordeeld, en drie daarvan vonden het een meesterwerkstuk. Maar de andere vier vonden het niet goed.'

Toen Mol in 2017 in contact kwam met de ingenieur van de school, bleek dat zijn werkstuk al die tijd in een archief bewaard was gebleven. 'In 2018 kwam er een herbeoordeling door een keur van specialisten, en die hebben bepaald dat het wel degelijk aan de eisen voldeed', zegt Mol glunderend.

Wel moest Mol bewijs leveren dat de staande golfdetector daadwerkelijk door hem was gemaakt. 'Dat kon ik aantonen, omdat ik thuis nog een stempel had liggen waarmee ik gaatjes in metaal had gedrukt. Die stempel paste precies in die gaatjes.

Daarmee was het bewijs geleverd.'

Inmiddels is de toenmalige beoordeling vernietigd en is zijn werkstuk alsnog 'meesterwaardig' verklaard. Vorige week kreeg hij eindelijk zijn diploma. Mol: 'U kunt zich wel voorstellen hoe blij ik daarmee ben, te meer omdat het is ondertekend door de burgemeester van Leiden.' SVL

De staande golfdetector is alsnog 'meesterswaardig' verklaard.

Maretjes

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van 4.500 euro te boven gaan.

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week bijles en huiswerkbegeleiding op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord**, 23 leerlingen **basisonderwijs**, groep 4 t/m 8, waarvan 7 met vergoeding van 5 tot 10 euro. **Voortgezet onderwijs**: *Nederlands, 3havo. Nederlands, 2hbo, onderzoeksverslagen maken. *Engels, brugklas mavo-havo. *Nederlands, 2vmb. *Frans, brugklas mavo-havo. *Engels, 5 havo. *Natuurkunde, 3 havo. **Leiden-Zuid**, 4 leerlingen

basisonderwijs, groep 4 t/m 8. *Frans, Nederlands, Engels, brugklas mavo. Onderwijswinkel Driftstraat 77, ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekoonen@owwleiden.nl.

Een spirituele kijk op duurzaamheid Maandag 25 maart, 19.30 uur Locatie: Sijthoff Doezastraat 1b, Leiden. www.blavatskyhouse.org

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi- commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. BTW voor elke vijfendertig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet B.V., postbus 20, 2040 AA Zandvoort, telefoon 023-571 47 45. E-mail: Zandvoort@bureauvanvliet.com

Academische Agenda

Mw. K. de Ruiter hoopt op dinsdag 26 maart om 15.00 uur te promoveren tot doctor in de Geneeskunde. De titel van het proefschrift is 'Immune modulation by helminths and the impact on the development of type 2 diabetes'. Promotoren zijn prof.dr. M. Yazdanbakhsh en prof. dr. T. Supali (Universitas Indonesia).

Mw. J. Pešaljšić hoopt op dinsdag 26 maart om 16.15 uur te promoveren tot doctor in de Geesteswetenschappen. De

titel van het proefschrift is 'Monitoring Migrations: The Habsburg-Ottoman Border in the Eighteenth Century'. Promotoren zijn prof.dr. J.F.J. Duindam en prof.dr. L.A.C.J. Lucassen.

Dhr. J.E. Pérez Jaramillo hoopt op donderdag 28 maart om 15.00 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Impact of plant domestication on spermosphere and rhizosphe-

re microbiome composition'. Promotor is prof.dr. J.M. Raaijmakers.

Mw. A. Somoza Henares hoopt op donderdag 28 maart om 16.15 uur te promoveren tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen. De titel van het proefschrift is 'Inverse Jacobian and related topics for certain superelliptic curves'. Promotoren zijn prof.dr. P. Steenhoven en prof.dr. J.-C. Lario Loyola (Universitat Politècnica de Catalunya).

FIGHTING BAD GUYS IS BETTER WITH YOU. JOIN US.

Go to [amnesty.nl/student](https://www.amnesty.nl/student) and check out dates and topics

© Getty Images
Russian police officers detain a participant of an unauthorized opposition rally in Moscow, 2017.

MASTERCLASSES FOR STUDENTS

TAKE PART IN OUR FREE MASTERCLASSES ABOUT VARIOUS HUMAN RIGHTS ISSUES

Instagram icon [amnestystudentnl](https://www.instagram.com/amnestystudentnl)

AMNESTY INTERNATIONAL

Dit bandje is zo raar

Waarom The Amazing Stroopwafels nooit doorbraken

Merlijn Kerkhof schreef een boek over de cultband van zijn vader Wim: The Amazing Stroopwafels. Die moeten na veertig jaar alsnog doorbreken, meent hij. 'We hebben radiohoofden.'

DOOR FRANK PROVOOST Voor de voordeur aan de Kethelweg in Vlaardingen staat een afgeragde Volvo-stationcar, een donkerblauwe 940 Estate uit 1998. Telkens weer koopt Wim Kerkhof (65) hetzelfde model. Hij is er namelijk van overtuigd dat het de enige wagen is, waarin al zijn muziekinstrumenten passen – en dan vooral: zijn gigantische, in roze en turquoise geverfde contrabas.

Het is zijn vijfde Volvo. En omdat het type niet meer wordt gemaakt, gaan 'nieuwe' tweedehandjes steeds minder lang mee. Toen hij met een vaartje van 120 kilometer per uur op de snelweg reed, werd hij ter hoogte van Zoeterwoude ingehaald door het linkerachterwiel. Toch blijft hij de auto's oplappen, ook als de garage dat allang heeft opgegeven.

Al veertig jaar kacht Kerkhof zo van hot naar her. Met zijn band The Amazing Stroopwafels speelt hij overal waar ze hem maar willen hebben: van buurtcentra tot bibliotheken en van cafés tot kantine. De naam - 'Crazy Vla' viel af - stamt uit de tijd waarin het repertoire nog tweetalig was. Inmiddels maken The Amazing Stroopwafels alleen nog Nederlandstalige liedjes. Ze gaven onwerkelijk veel optredens, bijna zeventig, en spelen nog steeds zo'n honderd keer per jaar. Alleen: hoe wereldberoemd ze ook werden in (de regio) Rotterdam, echt doorbreken deden ze nooit.

Dat is een groot onrecht, vindt Merlijn Kerkhof (32), inderdaad: de zoon van. Hij is recensent klasieke muziek bij *de Volkskrant* en schreef een boek over (de band van) zijn vader. 'Ik weet ook wel dat het een onmogelijke combinatie is om zoon, bewonderaar en biograaf te zijn, bekend hij in *Oude Maasweg, kwart voor drie*, dat is vernoemd naar de grootste Stroopwafel-cult) hit. Maar: 'Ik ben niet op de wereld gekomen om de schijn van objectiviteit op te houden.'

Behalve 'de allergrootste fan' is Merlijn ook het drieëndertig jarige jongere evenbeeld van zijn vader. Beiden hebben hetzelfde gezicht, brilmontuur én haar (al groeit het bij Wim alleen nog in zijn nek en rond zijn oren). En: ze studeerden ooit allebei geschiedenis in Leiden. Tijdens het interview in het ouderlijk huis spreken vader en zoon ruim anderhalf uur op recordtempo. Ze worden begeleid door het voortdurende geblaf van bordercollie Remi die in de keuken is opgesloten. Halverwege heeft Merlijn er genoeg van. 'We moeten echt iets aan die hond doen.' Wim: 'Misschien een kleine keelincisie?'

Hoe onmogelijk was het om dit boek te schrijven?

Merlijn: 'Dat bandje is zo raar. Een rechttoe-rechtaan-biografie zou niet kloppen.'

Wim: 'Hij mocht van mij alles doen. Hij kreeg carte blanche.'

Merlijn: 'Het klinkt natuurlijk verdacht als ik zeg dat de muziek steengoed is, maar ik meen het wel. Het is makkelijker om je vader helemaal kapot te schrijven, zoals Nico Dijkshoorn heeft gedaan. Maar ik ben

al van kinds af aan meegenomen naar optredens en vond het meteen geweldig. Ik ging zelfs meedoen op het podium met al mijn speelgoed-instrumenten.'

Waarom moeten The Amazing Stroopwafels doorbreken?

Merlijn: 'Wim kan melodieën schrijven waar anderen niet snel op zouden komen.'

Wim: 'Ik heb ook echt slechte nummers gemaakt hoor.' 't Is iets meer, mag dat?' - da's echt niet goed. In het begin had ik nog niet het verantwoordelijkheidsgevoel dat elke lettergreep goed moet zijn. Pas later ben ik echt over teksten gaan nadenken.'

Merlijn: 'Hij neemt telkens verrassende afslagen. Het repertoire is zo breed dat het totaal verschillende soorten publiek aanspreekt: van *De Groene Amsterdammer* tot TV Oranje.'

Wim: 'Ik ben één keer bij TV Oranje geweest. Daar hingen allemaal foto's van artiesten. Toen ik vroeg wie dat waren, vroeg iedereen boos: "In wat voor wereld leef jij?"'

Merlijn: 'Ik weet ook wel dat geen *music for the millions* is. Maar als recensent wil ik mooie muziek met zoveel mogelijk mensen delen. Uiteindelijk is het gewoon mode, zelfs Bach. We gaan allemaal dood en we worden allemaal vergeten. Maar toch: ik zou het fijn vinden als ik mijn vader over twintig jaar nog eens hoor.'

Omdat je vindt dat hij dat verdient?

Merlijn: 'En voor de Buma.'

Wim: 'Ja, dat gaat allemaal naar de kinderen! Tot zeventig jaar na mijn dood!'

Volgens mij wil je vader helemaal niet doorbreken.

Wim: 'We hebben radiohoofden. Dat is echt zo.'

Merlijn: 'Wim is niet uit op erkenning.'

Wim: 'Het is wat het is: leuk, maar niet voor het grote publiek.'

Merlijn: "'Oude Maasweg" was een toevalstreffer.'

Wim: 'Afgezien van Vader Abraham zong iedere zichzelf respecterende muzikant in het Engels, maar in het Nederlands kon ik mezelf beter uiten. Dan moet je iets maken waarvan je denkt: zo kan het wel. We hebben een nummer gepakt van Leon Russel, "Manhattan Island Serenade", en dat bewerkt.'

Merlijn: 'Het is supermooi opgenomen. De samenzang is superieur, elke klap is raak. Door die schitterende gitaarsolo in het midden heb je helemaal niet door dat het van Engels overgaat in Nederlands.'

'Bij TV Oranje vroegen ze boos aan me: "In wat voor wereld leef jij?"'

Wim: 'Ik hoopte dat luisteraars die talen dan gelijkwaardig zouden vinden. Die hele Nederpophoos van Doe Maar en Toontje Lager moest toch nog beginnen.'

In het boek hemel je het nummer eerst op, om het in het slothoofdstuk alsnog volledig te slopen.

Merlijn: 'Wim is natuurlijk geen meteoroloog, maar hij zingt "regen klettert op het dak" en beschrijft

tegelijktijdig "de nevel". Dat kan niet. Ik heb het zelfs gecheckt bij de weerman van Radio Rijnmond: Ed Aldus, echt een fenomeen in de regio. Hij beaamde: regen en nevel gaan niet samen.'

Wim: 'Ik heb daar nooit bij nagedacht. Net zoals bij onze andere culthit: "Ik ga naar Frankrijk (en kom nooit meer terug)" heette eerst "Ik ga naar Duitsland". Da's niet zo handig, zei iemand, verwijzend naar de holocaust. Daar had ik geen seconde bij stilgestaan.'

Merlijn: 'En die fabriek waarover hij in "Oude Maasweg" zingt...'

Wim: '...bestaat ook niet. De naam "Caltex" (California Texas Oil Corporation, red.) had ik van een oude kaart, maar die is nooit gebouwd.'

Merlijn: 'Zo gaat het vaak als je gaat *close readen*. "Op de vloer ligt een lege fles wijn", dat kan dus ook niet, hè. Daar heeft Guus Meeuwis ook niet over nagedacht toen hij "Het is een nacht..." schreef.'

Jullie zijn allebei gesjeesd in Leiden. Waar ging het fout?

Wim: 'Ik heb er mijn kandidaats-examen cum laude gehaald. Professor Ivo Schöffer zei: "Wij verwachten heel veel van u."'

Merlijn: 'Ik heb het onderschat. Ik zat in een tumultueuze relatie die veel tijd kostte. En toen kwamen alle tentamens opeens tegelijk.'

Wim: 'Van jongs af aan ben ik gegrepen door het verleden. Ik sta altijd met mijn rug naar de toekomst. In de derde klas van de middelbare school hing ik al rond in het archief van Vlaardingen, omdat ik wilde weten hoe het er vroeger uitzag.'

Merlijn: 'Voor mij was de studie een veilige keus. Ik had namelijk het naïeve idee om muzikant te worden.'

Wim: 'Geschiedenis werd steeds meer cijfermatig, alsof ze er een bètavak van wilden maken. Je moest bij wijze van spreken alle timmerlieden uit Aardenburg in 1580 optellen en vermenigvuldigen met die uit een ander dorp. Bij sociale geschiedenis van professor D. van Arkel ben ik afgehaakt. Mijn paper over integratie van Franse hugenoten in het Zuid-Afrikaanse Stellenbosch moest tien bladzijden tellen. In een half kantje legde ik uit dat ik niets kon vinden. Toen dacht ik: bekijk het effe. Ik ben 23. Ik kan altijd nog leraar worden als ik 40 ben.'

Merlijn: 'Ik stopte na een halfjaar, en was net te laat om auditie te doen voor het conservatorium. Toen heb ik een jaar lang dom werk gedaan bij een hoogheemraadschap. Van het geld kocht ik instrumenten en nam ik een plaatje op. Je zou het Nederlandstalige kleinkunst kunnen noemen. Daarna ben ik toch maar weer gaan studeren in Utrecht en Amsterdam. De Leidse studieadviseur die vond dat ik naar het hbo moest, heeft geen gelijk gekregen.'

Wim: 'Wij zijn altijd in Leiden blijven spelen: op drie oktober in café De Bonte Koe en bij SSR. We hebben zelfs ons nummer "Verse Vis" omgebouwd tot een speciaal jubileumlied: "SSR: het is niet de SS, het is niet de USSR, het zit er tussenin." Goeie toch?'

Merlijn Kerkhof, *Oude Maasweg kwart voor drie, het verbazingwekkende verhaal van The Amazing Stroopwafels*. Thomas Rap, 256 pgs, €19,99

Jubileumconcert The Amazing Stroopwafels, Stadsgehoorzaal, Vlaardingen: do 21 maart, 20.15 uur

Wim Kerkhof, Arie van der Graaf en Louis Debij in dancing De Vriendschap, Wadway, Noord-Holland, in 1982. Foto Gerard van Bree

Looted art: should we give it back?

Museums are actively checking their collections

Ethnic museums are checking their collections for looted art. But how should we return those objects? And to whom?

BY VINCENT BONGERS, ANOUSHKA KLOOSTERMAN AND SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Pieter ter Keurs estimates that four to five per cent of all museum collections consists of looted art. While these percentages don't worry the Departmental Head of Collections at the National Museum of Antiquities (RMO), he goes on to say: "We shouldn't deny the fact that some pieces are indeed stolen goods. We should be upfront about it and share that information."

The debate on looted art is in full swing. The term is no longer used exclusively for paintings stolen by the Nazis; nowadays, it mainly describes archaeological finds, human remains and artefacts from former colonies. Last week, Museum Volkenkunde and a number of other museums announced their new guidelines, promising that colonial art will be returned "unselfishly" to the country of origin.

Volkenkunde (Dutch for "ethnology") was not available for comment. However, earlier on, its director, Stijn Schoonderwoerd, told *NRC Handelsblad* that the museum did not want to wait passively for claims, but would start actively looking for looted art among its own collection. "We know that part of our collection was acquired during the colonial era, a time of injustice and huge differences in power."

"They've made it quite clear", Evelien Campfens, from the Groenius Centre for International Legal Studies, says about the new guidelines. Campfens is doing her doctoral research on looted art. "The museums are saying: 'We're receptive to claims', which is a good thing, of course, but they're acting as if it's some sort of world first, and it's not. It's always been possible to file a claim." Ter Keurs agrees that the debate on looted art has been raging for quite a long time. "The Netherlands returned some items to Indonesia back in 1978, but you don't read that anywhere."

The only new thing about Volkenkunde's guidelines is that they've actually been written down, according to Ter Keurs. "The main thing is, if there's a claim, we should take it seriously. I think that most museums already follow these guidelines – we do. Except now they're hoping they'll be applied nation-wide, which would be a good thing."

Nonetheless, things have certainly changed in recent years. Campfens: "French President Macron shook things up in 2017, breaking a taboo by saying that he wanted to give back objects from former colonies in Africa. That decision to return artefacts from Dahomey, which is now part of the African state of Benin, in November 2018, was the first. The claim had been rejected two years before that, because it involved items from the French national art collection. Despite all the UN's appeals, former colonial powers hardly responded to requests to return stolen art. That's what was so ground-breaking about Macron's announcement, and why some French museums are afraid of what will happen next."

Ghanaian King Badu Bonsu II had to wait a long time for his funeral. He was hung by the Dutch occupying forces in 1838 for killing two Dutch envoys and dangling their heads on

Brass plaques from Benin, displayed in the British Museum.

strings from his throne. After his execution, his own head was surgically removed and brought to the Netherlands. Preserved in formalin, it ended up in Leiden University Medical Centre's Anatomical Museum, where writer Arthur Japin discovered it while doing research for a novel. It was returned to Ghana in 2009, at the request of the Ghanaian king.

"It was an unusual case", says Campfens. "For me, as a legal professional, it was particularly interesting because Ronald Plasterk, the responsible Minister at the time, argued that the head could be given back to Ghana as it was not of exceptional cultural-historical importance to the Netherlands. That's the actual criterion under Dutch law."

"Embarrassing", is how she describes that reasoning. "The criterion needs to be changed. Human remains in our museums that were collected during the colonial period are an urgent, red-flag category."

Natural-history museums have human remains in their collections, too, such as a skullcap from one of our distant forefathers, homo erectus. It's one of Naturalis' showpieces and it was found in the former Dutch East Indies. Could Indonesia demand it back?

They might, Campfens says, but their success will depend on how it got here. "There are a number of categories with legal arguments for returning such items if someone wants them back. I'm talking about objects brought back as war booty and cultural objects that native tribes lost involuntarily, particularly if those objects have any ceremonial relevance. There are special rules for human remains. In Germany, for example, there's an ongoing case involving a collection of skulls from

colonial Africa; they were brought to Europe when people studied racial doctrine. It will take a lot of work to find out exactly where the skulls came from, but it must be done so they can be respectfully repatriated."

"Anything's possible, in theory", according to John de Vos, when asked whether Indonesia might have a claim to that little piece of skull. De Vos, now retired, was the curator of the relevant Dubois col-

"Dubois worked with the local population, but so do we nowadays"

lection at Naturalis for forty years. "At least, it was never mentioned", he continues. "I had a counterpart in Indonesia and lots of contacts in high places at the institutions and universities, but it was never the subject of discussion."

Towards the end of the nineteenth century, Dutch paleontologist Eugène Dubois sent the skullcap and other archaeological finds to the Netherlands. It wasn't looting, says De Vos. "He worked with the local population, that's true, but so do we nowadays, if we go on a dig in the Philippines or on Flores."

"I'll be honest: it's bloody hot there and I'm not strong enough to dig all day with a digging stick. The farmers in the neighbourhood are handy and we pay them a small fee. I suppose, in fifty years' time, they might say: 'they cheated me.'"

Other thorny topics are the bronze statues from Benin and the Maori

heads in the Volkenkunde collection. New Zealand is demanding the return of the tattooed Maori skulls. Campfens: "Their government is going round the world asking people to give back the objects to their native population. For the Maori, it's a sacrilege to display the skin of an ancestor in a museum."

In the late nineteenth century, the British plundered a palace in Benin – the kingdom in Nigeria, not the African nation. "It was full of bronze and ivory sculptures", Campfens explains. "There's almost nothing there now. A number of pieces are in Volkenkunde. The Nigerians have been asking for the statues for decades. A number of European museums are now negotiating their return and, last November, they promised Nigeria the objects on a permanent loan, but the Nigerians really want possession of them. I wonder if these new guidelines mean a rapid return of the bronze statues in Leiden. I think there's a lot to be said for that."

The RMO hardly ever get claims from nations, according to Ter Keurs. "What we have was collected in the early nineteenth century, when the rules were very different. Our early collections are beyond any doubt. They were collected under licence from the local authorities."

And should a museum want to return anything, it could be difficult to decide who the lawful owner is, says Campfens. "Take the Benin bronzes. Do they belong to the state of Nigeria, or to the Benin people, as represented by their king, the Oba?"

National governments do not always have their tribes' interests at heart. If a central government were to receive an important ceremonial object but is on strained terms with the tribe in question, you might

wonder whether the object will find its way to the right people. "If we only take nations into account in such matter, we might undermine the rights of native peoples", explains Campfens. "Their interests are not always guaranteed when an object is given back to a central government, that's why the UN declaration specifically acknowledges the rights of native peoples rather than the country in which they live. It would be a pity if the process were bogged down by this issue."

The museums with the bronzes in their collections should also ask whether Nigeria is safe enough for such valuable objects and whether the quality of the museums is good enough. "Last November, the European museums promised Nigeria the objects on a permanent loan, but the Nigerians really want to take possession of them", says Campfens.

Ter Keurs argues that giving back an object is not always a good idea. "International law states that national states could demand the objects. As soon as you return an object to a country it will become part of their national museum's collection, etc. Often those items were not originally the property of the nation, but of a local sultan or local family, for example. If you return those objects, you're making a political statement."

"If we pursue a policy of proactively returning such items, we'd actually behave like neo-colonials, because we'd be in charge of the process again. By the way, I'm not against returning things in principle, but we should think carefully about what we're doing. We've been thinking in terms of national states since the nineteenth century, and our entire legal framework is based on that. The question is whether that goes far enough."

Stel: je vindt jezelf...

Comedian Tim Hartog put inspiratie uit liefdesverdriet

Leven is schade oplopen, aldus comedian Tim Hartog. Verwacht geen bijtende satire over Trump of Brexit, maar grappen over hoe rot de liefde kan zijn. 'Hahahaha... oh kut.'

DOOR VINCENT BONGERS 'Ach, wat klote dat het uit is met je vriendin, echt heel erg vervelend, maar bedenk wel dat dat wel twintig minuten nieuw materiaal oplevert.' Dat was de reactie die Tim Hartog (32) van zijn collega-comediants kreeg. 'En dat is natuurlijk ook zo.'

Hartog, die in 2015 in de finale stond van het Leids Cabaret Festival, is bezig met het in elkaar zetten van een nieuw avondvullend programma met de titel *Schadevrije Jaren*. De voorstelling gaat begin 2020 in première, maar op 26 maart speelt hij er in de Leidse Stadsgehoorzaal al stukken uit.

Een van de thema's dus: zijn relatie die na zeven jaar op de klippen liep. 'Ik vertel graag over de situatie waarin ik zelf verkeer. Het heeft geen zin om het over politiek te gaan hebben. Want als er iets gebeurt, is dat al eindeloos op televisie en internet rondgepompt. Dan ga je naar het theater en dan pakt die gast op het podium het ook nog eens op. Dat is niks. Het wereldje direct om mij heen is interessanter om over te vertellen. Niet omdat ik nou zoveel bijzonders meemaak, maar wat

mij overkomt is juist heel herkenbaar voor iedereen. Hoe persoonlijker iets is, hoe universeler. Dus dan maak ik grappen over mijn mislukte liefde. En dan is de reactie in de zaal: "Hahahaha... oh kut." Iedereen is wel eens jaloers, of heeft liefdesverdriet en voelt pijn. Dat komt aan.'

De titel van het programma verwijst dan ook niet voor niets naar schade. 'Het begon met een kapotte autoruit op vakantie, en gedoe met de verzekering die daar op volgde', vertelt Hartog. 'Dat evolueerde naar een idee over een schadevrij leven. Dat is uiteraard niet mogelijk, en dat moet je ook niet willen natuurlijk. Leven is juist schade oplopen. Dat geldt voor de liefde, maar ook voor alle andere echt belangrijke zaken.'

Hartog gaat in de voorstelling ook in op smoesjes die mensen vertellen om hun consumptiegedrag een verantwoord en pretentius randje proberen te geven. 'Van die figuren die op vakantie gaan en dat reizen noemen. Of die maanden gaan backpacken om zichzelf te vinden. Je gaat jezelf echt niet vinden, zittend op een hagelwit strand met een piña colada in je hand. Dat gebeurt pas als je met je vrouw en twee kinderen in een kansloze Vinexwijk woont en dan ook nog eens een uitzichtloze baan hebt. Trouwens: stel nou, je vindt jezelf en het valt tegen? Wat dan?'

'Ik heb onlangs een dure muziek-

installatie gekocht. Dan kan ik wel een heel ingewikkeld verhaal houden over het belang van kwalitatief hoogstaande speakers. De waarheid is dat ik gewoon een balletje wil laten stuiten op de subwoofer, terwijl ik *I'm Blue (da ba dee)* van Eiffel 65 draai. Daar ben ik eerlijk in.'

Hartog deed ook drie keer mee aan de Grote Improvisatieshow van RTL 5, een beetje zoals de Lama's. 'Het was echt doodeng. Je moet meteen reageren. Normaal duiken er allerlei gedachten op in je brein als een van de andere comedians iets roept of doet. Ruimte voor twijfel is er echt niet, toch zit je kop daar juist vol mee: "Zal ik dit zeggen? Hmm, nee, te grof. Of dat? Ik weet het niet hoor. Is dat wel leuk?" Allemaal censuur in het hoofd: die obstakels moeten echt weg. Dat leer je heel snel in die show. Dat neem ik ook weer mee in mijn eigen optredens.'

Lachstof (met Tim Hartog, Pieter van Breevoort en Luuk) Stadsgehoorzaal, 26 maart, € 18

...en het valt tegen

Foto Menno Bouma

Moet mijn naam er echt bij?

Poëziewedstrijd: van persoonlijk leed tot tentamenstress

Studievereniging Maktub van de opleiding film- en literatuurwetenschappen organiseert een poëziewedstrijd. Inzenden kan nog tot en met 31 maart. 'Er zitten hele emotionele gedichten bij, heel dapper.'

DOOR VINCENT BONGERS 'Ik hield altijd al van taal en schrijven. Niet per se van gedichten, die vond ik altijd maar ingewikkeld. Daarom vind ik het leuk om me nu juist een keer met poëzie bezig te houden en er veel over te leren', zegt Suzan Koenen (20, filosofie). Ze is een van de twee organisatoren van de poëziewedstrijd van Maktub, de studievereniging van film- en literatuurwetenschap.

'In 2006 heeft Maktub ook een dichtwedstrijd georganiseerd', zegt medeorganisator Jade Kooge (18, film- en literatuurwetenschap). 'En in 2007 was er nog een wedstrijd. Daarna heeft het iets van tien jaar stil gelegen. In 2006 was het thema 'sonnetten.'

Kooge heeft de bundel van toen voor zich liggen. Dat jaar waren er meer dan veertig inzendingen. 'We hebben niet de beperking opgelegd van een bepaalde stijlform. Ik denk dat er niet heel veel reacties binnen zouden komen als we dat nu zouden doen. We hebben nu al 28 gedichten binnen en hopen op vijftig inzendingen. Dat zou perfect zijn.'

Koenen: 'Het gaat lekker.'

Kooge: 'We zijn begin februari begonnen, maar insturen kan nog. Veel inzendingen komen natuurlijk net voor de deadline binnen, zondag 31 maart om 23:59.'

De sonnettenbundel uit 2006 is geheel in het Nederlands. 'Dat valt echt op', zegt Kooge. 'Studies zijn nu echt verengeld, als je vergelijkt met toen. We hebben de wedstrijd opengesteld voor internationals.' En dat heeft effect. 'Iets van de helft van de gedichten is in het Engels. Iedereen die student is, maar ook PhD's, mogen meedoen.'

Het is niet zo dat alleen studenten Geesteswetenschappen gedichten insturen, zegt Kooge. 'Ze komen van alle kanten: sterrenkunde, rechten, geneeskunde, filosofie.'

De beste gedichten volgens de jury bestaande uit Madeleine Kasten, Anne ter Beek en Han Ruijgrok komen in een bundel, die wordt uitgebracht door de Leidse Uitgeverij De Muze. Kooge: 'Als je gedrukt wordt, ben je eigenlijk al een winnaar. De eerste prijs is echter honderd euro.'

Koenen heeft geen favoriete dichter, vertelt ze. 'Die zou ik eigenlijk wel moeten hebben, dat staat wel *cultured* en dan klink je lekker interessant. Het gedicht "Caged Bird" van de Amerikaanse burgerrechtenactivist Mary Angelou staat me nog wel bij van de middelbare school. Poëzie over politieke en maatschappelijke onderwerpen vind ik interessant.'

'The caged bird sings with a fearful trill of things unknown but longed for still and his tune is heard on the distant hill for the caged bird sings of freedom.'

Kooge schrijft zelf poëzie. 'Vanaf mijn veertiende ben ik gaan dichten. Aangewakkerd door mijn oma die me bundels gaf van Toon Hermans en Jaap Robben. Ik heb wel aan jeugdwedstrijden meegedaan, zoals Doe maar, Dicht maar - een landelijke competitie met duizenden inzendingen. Mijn gedicht "Dansende gordijnen" is toen gepubliceerd in een bundel van de honderd beste inzendingen. Dat was wel cool, en diende als inspiratie, althans voor mij, om deze wedstrijd te organiseren.'

Kooge pakt haar telefoon, tussen de barsten van het scherm is haar meest recente gedicht 'Bloemenwater' te lezen.

Bloemenwater doorweekt haar wangen vult mijn sokken Blozende bloemenvlokken

Kooge: 'Ik ben heel benieuwd hoe de jury oordeelt over de ingezonden gedichten. Ik lees het meteen als er iets binnenkomt. Sommige gedichten raken je meteen, andere weer niet.' Koenen: 'Het zijn heel erg vrije gedichten, niet gebonden aan een vorm.' Kooge: 'Ze zijn ook best wel lang.' Koenen: 'Ik heb een paar van een pagina of meer zien langskomen. Veel zware thema's. Heel persoonlijk en emotioneel. Heel dapper.' Kooge: 'Een gedicht ging over stressen voor een tentamen.' Koenen: 'Je krijgt ook wel mails met de vraag: "Moet mijn naam er echt bij?" Of de opmerking: "Julie zijn de eersten die het lezen."'

Stuur je gedicht uiterlijk 31 maart naar litcom.lectorisalutem@gmail.com

Het Clubje

Foto Taco van der Eb

Column

Céline

Het mooie van Frankrijk is dat dode schrijvers er nog leven. De grootste van allemaal, Louis-Ferdinand Céline, heeft al meer dan een halve eeuw geleden het tijdelijke voor het eeuwige verlaten, maar maakt nog wekelijks zijn opwachting in kranten en tijdschriften. Er verschijnen nog ieder jaar boeken over hem en een toneelstuk over de nadagen van zijn leven wordt keer op keer in steeds weer een ander theater opgevoerd.

Onlangs organiseerde een Frans studentengemeenschap 'voor debat en eloquentie' in het Paleis van Justitie een proces. Studenten rechtsgeleerdheid en advocaten van naam bogen zich over de schrijver. Céline is namelijk naast een van de meest geprezen, ook een van de meest omstreden schrijvers uit de geschiedenis. Na twee monumentale romans publiceerde hij enkele antisemitische pamfletten, schuimbekkend van een ongemeen virulente haat. Tijdens de Tweede Wereldoorlog steunde hij met volle overtuiging de Duitsers. De persoon kreeg een roemloos graf tussen het volk; zijn werk is toegetreden tot het pantheon van de literatuur.

Hoe kan het dat een zo geniaal schrijver zo een dwaling heeft begaan? Werpt deze aberratie een ander licht op zijn werk? Mogen zijn pamfletten wel opnieuw worden uitgegeven, zoals herhaaldelijk is geprobeerd maar nooit gelukt? Over dit soort vragen vochten de studenten en hun meesters ruim drie uur een vurige strijd uit. Al het mogelijke retorische wapentuig werd ingezet.

Ik houd van Céline, omdat hij zoals alle grote kunstenaars, de donkere waarheid van het leven heeft betrappt en gevangen in een vorm. Zijn werk is echt en menselijk tot in de kern. Zijn taal is krachtig en van een uitzonderlijke emotionele diepte, zijn delirante stijl tegelijk helder als een kristal.

Het merkwaardige is dat ook zijn pamfletten, ondanks hun weerzinwekkende inhoud, deze indruk kunnen wekken. Sommigen hebben er dan ook voor gepleit de pamfletten te lezen als teksten waarvan de stijl de ideologie doet verdwijnen. Céline zou zelfs het abjecte zuiveren door het uit te spreken. Met deze vorm van toveren kun je heel wat proefschriften literatuurwetenschap vullen.

Ik voor mij zeg liever: de mens heeft bloed aan zijn handen, dat kun je niet schoonpoetsen door de geschiedenis te schofferen en boeken te verbieden. Mensen zijn feilbaar, slechts weinigen van hen hebben er geschikte taal voor gevonden. Hun succes is ons geluk. Alleen als je het monster in de bek kijkt, zijn verrotte kiezen van verschillende kanten aanschouwt, kun je volledig mens worden. Halve mensen zijn ook welkom, maar blijf s.v.p. van Céline af.

Staan voor zijn laatste rustplaats, op een van de laatste stille winterdagen, ben ik getuige van een zoete, ironische wraak van het lot. Op zijn verweerde graf ligt een dozijn aan opgeraapte kiezelsteentjes. Een asjkenazisch-joods gebruik. Stop die maar in je reet, Ferdinand, dan steek je er misschien nog wat van op.

TIM HOFFMAN is student geneeskunde

'Ik neem altijd een camera mee'

Photography Club van International Student Network (ISN)

Ligaya Breemer (20, psychologie, rechts op de foto): 'Ik ben de runner van de ISN Photography Club. We komen elke dinsdag bij elkaar, maar het is niet een vaste groep. Het is niet te voorspellen: de ene keer is het druk, de andere keer is het rustig.'

Robin Mentl (24, sterrenkunde, midden): 'Een halfjaar geleden ben ik begonnen. Sindsdien heb ik tien- tot twintigduizend foto's gemaakt. Ik kom uit Duitsland, doe hier mijn master sterrenkunde en vind het echt geweldig. Als ik na mijn master nog kan blijven, zou dat fantastisch zijn.'

Breemer: 'We fotograferen met deze backdrop en twee softboxes. We fotograferen elkaar, en wisselen steeds van model. We bedenken telkens uitdagingen met een ander model. Bijvoorbeeld

iemand fotograferen terwijl 'ie op de grond ligt. Of we gebruiken de muziekinstrumenten die hier liggen alsof we een band waren: vier mensen gingen spelen, de rest maakte foto's.'

Mentl: 'We hebben ook extreme close-ups gemaakt, terwijl mensen moesten indenken dat ze alleen op een onbewoond eiland waren. Dat werden heel interessante foto's.'

Simone Both (25, Midden-Oostenstudies, links op foto): 'Ik fotografeer meestal buiten. Een studio-omgeving is heel anders. Het is wel interessant om te experimenteren en te kijken waar je goed in bent.'

Breemer: 'Ik doe het liefst mensen.'

Both: 'Vooral op feestjes. Dan is iedereen blij en heb je allemaal lachende gezichten. Sinds ik in Leiden ben doe ik

opdrachten. Behalve op feesten, maak ik foto's voor inderbuurt.nl. Ik doe het niet langer gratis. Mensen vragen dat vaak, omdat "dat goed is voor je portfolio". Maar die is nu wel vol.'

Mentl: 'Ik schiet vaak dieren in het wild, doe aan nachtfotografie, of maak experimenteel werk. Ik heb niet echt een stijl. Zodra ik iets interessants zie, neem ik een foto. Ik probeer mijn camera altijd bij me te hebben. Astrofotografie heb ik ook een paar keer gedaan. Ik heb thuis een telescoop die daar goed voor is. Ik kreeg het voor elkaar een foto te maken van de Orionnevel, de dichtstbijzijnde plek waar sterren worden gevormd. Als ik meer tijd heb, wil ik daar meer induiken.'

Both: 'Het past bij alles wat je doet. Waarom doe je dat niet vaker?'

Mentl: 'Het probleem is dat het gebied tussen Den Haag en Amsterdam een van de meest lichtvervuilde plekken in Europa is. Het is net zo erg als Parijs en Londen. Planeten kan je hier nog wel zien; Jupiter is het helderste hemellichaam. Maar verliggende sterrenstelsels zijn onzichtbaar.'

Breemer: 'We helpen elkaar. Als iemand komt die het nog nooit heeft gedaan, leggen we alles uit. Het is handig als mensen hun eigen camera meenemen, maar we hebben er ook twee te leen. Misschien dat we ook ooit smartphonefotografie gaan doen. We krijgen ook veel vragen over video's maken. Als daar veel interesse voor is, kunnen we dat ook overwegen.'

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN

Bandirah

